türkiye'deki askersel rejimin ANAYASA TASLAĞI üzerine bir İNCELEME

TÜSTAV

"türkiye ile dayanışma" bulteni
33 Rue de la Grange aux Belles
75 010 PARIS FRANCE

Sayfa		İÇINDEKILER
I	BÖLUM I	GIRIŞ ve GENEL İLKELER
1		Askersel Diktakörlükten "Anayasal Diktatörlüğe
1		Kaynağı Açısından Hukuk Dışı Bir Anayasa
1		12 Eylül Hukuku
2		Anayasa İçin Cuntanın Direktifleri
3		DEVLETIN TEMEL NITELİK ve İLKELERI
3		"Atatürk Milliyetçiliği"nin Anlamı
3		DEVLETIN ULKESI ve MİLLETİYLE BÖLÜNMEZLİĞİ
4		TASLAK EGEMENLİK HAKKINI KİME VERİYOR ?
5	BÖLUM II	TEMEL HAK ve ÖZGURLÜKLER
5		GENEL TANIMLAMA ve SINIRLAMALAR
6		ANAYASA TASLAĞI YAŞAMA HAKKININ YERİNE ÖLÜM HAKKINI KOYUYOR
7		ZORLA ÇALIŞTIRMA YASAĞI MI, ANAYASAL ANGARYA MI?
8		ANAYASA TASLAGI KİŞİ ÖZGÜRLÜĞÜNÜ ve GÜVENLİĞİNİ İHLAL EDİYOR
9		SEYAHAT ve YERLEŞME ÖZGÜRLÜĞÜ DEĞİL MECBURİ İSKAN
10		ÖZEL HAYATIN GİZLİLİĞİ, KONUT DOKUNULMAZLIĞI ve HABERLEŞME ÖZGÜRLÜKLERİNE YÖNELİK TEHDİT
10		ANAYASA TASLAGI DÜŞÜNCE ÖZGÜRLÜĞÜNÜ YOK EDİYOR
11		Taslak Sansüre de "Evet" Diyor
11		Taslak Açıklanmayan Düşünceye de Yasak Koyuyor
12		Suçlular mı Cezalandırılıyor, Düşünme Özgürlüğümü?
12		Özel Yaşama Saldırı ile Düşünce Özgürlüğü Özdeş mi ?
12		Düşünce Özgürlüğü Ekonomik Yaşama Kurban Ediliyor
13		Gençliği Koruma Adına Düşünce Özgürlüğü Sınırlanıyor
13		BİLİM ve SANAT ÖZGÜRLÜĞÜNÜN İNKARI
14		BASIN ve YAYIN ÖZGÜRLÜĞÜ MÜ, ÖZGÜRLÜĞÜN BASTIRIMI MI ?
14		Artırılan Sınırlama
14		Bu Sınırlamalar Sansürü Getirir
14		Yayımın Engellenmesini Öngören Bir Düzenleme
15		Matbaalara da Elkonulacak
15		DERNEK KURMA YASAĞI
16		Siyaset Yasağı Adına Dernekler Yaşamdan Koparılıyor
17		Yargıç Güvencesi Kaldırılıyor

TÜSAV

Sayfa

İÇİNDEKİLER

17 TOPLANTI ve GÖSTERİ YÜRÜYÜŞLERİ HAKKI

18 ANAYASA TASLAĞI SOSYAL ve EKONOMİK HAKLARI NASIL KISITLIYOR ?

18 TOPRAK REFORMU ASKIYA ALINIYOR

19 ANAYASA TASLAĞI SENDİKA, TOPLU SÖZLEŞME, GREV HAKLARINI KALDIRIYOR, LOKAVTI ANAYASAL HAK YAPIYOR

19 Sendikalar Mali Yönden Çökertilmek İsteniyor

20 Grev Hakkı Yasaklanıyor

21 İnsanca Ücret Yerine Ücretli Kölelik

22 Toplu Sözleşme Hakkı da Sona Erdiriliyor

22 TÜRKİYELİ GÖÇMEN İŞÇİLER ALDATILMAK İSTENİYOR

22 ANAYASA TASLAĞI ve SEÇMEN YAŞI

23 ANAYASA TASLAĞI SİYASİ PARTİ ÖZGÜRLÜĞÜNÜ ENGELLİYOR

24 BÖLÜM III CUMHURİYETİN TEMEL ORGANLARI

24 GENEL OLARAK

24 ERKİ ELİNDEN ALINAN YASAMA ORGANI

24 Seçilme Hakkı Kısıtlanıyor

25 Taslak Meclisin Yetkilerini Cumhurbaşkanıyla Paylaştırıyor

27 TASLAĞIN ERKİ TOPLADIĞI TEMEL ORGAN: YÜRÜTME

27 Cumhurbaşkanı mı Diktatör mü ?

27 Cumhurbaşkanının Yetkilerinin Yaygınlaştırılması

28 Cumhurbaşkanına Bağlı Kurumlar

28 1. Devlet Danışma Konseyi

28 2. Ekonomik ve Sosyal Konsey

29 3. Devlet Denetleme Kurulu

29 4. Ordu ve Cumhurbaşkanı

30 5. Milli Güvenlik Kurulu

30 BAKANLAR KURULU

31 Otoriter Yönetimi Gerçekleştirmede Verilen Silahlar

31 1. Kanun Hükmünde Kararname Yetkisi

31 2. Olağanüstü Hal ve Sıkıyönetim İlanı

32 Taslak İdareyi Yargı Dışı Bırakıyor

32 Taslak Mahalli İdareleri Siyasi İktidarın Baskısına Terk Ediyor

33 YARGI ORGANI

36 BÖLÜM IV SONUÇ

TÜSTAV

S U N U Ş

Türkiye'de iktidarı elinde tutan askersel yönetimin kendi atadığı Danışma Meclisi Anayasa Komisyonu'nun Anayasa Taslağı kamuoyuna açıklandı. 21 Eylüle kadar Danışma Meclisi'nde tartışılacak. Daha sonra Milli Güvenlik Konseyi adlı cunta tarafından son biçimi verilerek, 1982 Kasım ayında referanduma sunulacak.

Milli Güvenlik Konseyi yönetimi bu taslağın hazırlanmış olmasını, daha önce kendilerinin ilan ettiği "demokrasiye dönüş" yolunda bir adım olarak niteledi. Oysa, söz konusu taslağa bakıldığında görülüyorki; taslak demokratik bir rejimin değil, cuntanın yeni kurumlar içinde varlığını sürdürdüğü,sivil, otoriter, baskıcı bir rejimin anayasal temellerini oluşturmayı amaçlıyor.

Taslak, 12 Eylül yönetiminin insan hak ve özgürlüklerine düşman karakterinin yeni bir kanıtını oluşturmaktadır.

Avrupa Parlamentosu'nun Türkiye'deki referandum sürecini izleme kararını aldığı, Avrupa Konseyi'nin anayasa ile ilgili bir komisyon kurduğu ve Türkiye'deki yönetimin 5 Avrupa ülkesince Avrupa Insan Hakları Komisyonu'na şikayet edildiği koşullarda, bu taslak tüm bu girişimlerin ne kadar doğru olduğunu kanıtlıyor. Avrupa'da demokrasi ve insan hakları ile ilgili hiç kimse bu taslak karşısında sessiz kalamaz.

Gerçekten de bugün bu taslak etrafında, Türkiye kamuoyunda yoğun bir tartışma sürüyor. Demokratik Avrupa kamuoyunda da tartışmalar yoğunlaşıyor.

Şubat 1982'den beri yayınlanan Türkiye ile Dayanışma Bülteni'miz, demokrasi ve özgürlük için Türkiye ile dayanışmada görev yapmağa çalışıyor. Bültenimiz, Milli Güvenlik Konseyi'nin atadığı Danışma Meclisi Anayasa Komisyonu'nun hazırladığı bu taslağa ilişkin bir inceleme yaptı. Amacımız, Avrupa kamuoyuna bu taslak ile ilgili genişce materyal sunabilmektir. Çalışmamız ,Komisyon taslağının genel bir eleştirisini içeriyor.

Ağustos 1982

Türkiye Ile Dayanışma Bülteni

33 Rue de la Grange Aux Belles
75 010 Paris - France

BÖLÜM I

GİRİŞ ve GENEL İLKELER

Askersel Diktatörlükten "Anayasal" Diktatörlüğe:

12 Eylül 1980'de Türkiye'de erki eline geçiren, parlamentoyu dağıtıp, anayasayı kaldıran cunta bugün demokratik yönetime geçmek adı altında yeni bir anayasa hazırlamıştır. Cunta, daha erki eline aldığı günden beri çıkardığı "yasa", "kararname" ve "bildiri" adını verdiği buyruklarıyla bugün karşımıza getirilen anayasa ve onun üzerinden yarının baskıcı yönetimine uzanan yolu adım adım örmeye girişti. Açıklanan anayasa taslağı, bir yandan bu yolda cuntanın geçmişe ilişkin hukuka ve demokrasiye aykırı konum ve uygulamalarına, öte yandan geleceğe yönelik baskıcı, anti-demokratik yönetim amacına hizmet edecek, hukuksal kılıf ve taban işlevini içeren bir nitelik taşımaktadır.

Kaynağı Açısından Hukuk Dışı Bir Anayasa:

T.Ceza Kanununun 146 ncı maddesi anayasayı tamamen yada kısmen kaldırmayı yada meclislerin çalışmalarını engelleme ve durdurmaya teşebbüsü hukuk dışı bir eylem olarak görmektedir. Yasa suç saydığı bu eylemi ölüm cezası ile cezalandırmaktadır. Bugün, sendikal çalışmaları nedeniyle 52 DİSK yöneticisi başta olmak üzere binlerce yurtsevere bu suç yüklenerek, ölüm cezası istemiyle yargılanmaktadırlar. Oysa bu suçu aslında gerçekten işleyen, hemde teşebbüsü de aşarak fiilen anayasayı kaldıran, meclisleri dağıtan cuntanın tam da kendisidir. Böylece daha başından itibaren o, yürürlükteki yasalar karşısında hukuk dışı bir konumda bulunmaktadır. Onun erki elinde bulundurması halkın iradesinin değil kullandığı silahın bir sonucudur. Onun için de anti-demokratik ve hukuk dışı bir konum taşımaktadır. Erkini sürdürebilmek için de halkın üzerinden baskısını hiç azaltmaksızın hatta giderek artırarak sürdürmektedir. Bu nedenle de bir dizi "yasa", "kararname" ve"bildiri" çıkarmıştır. Böyle iken gerek cunta, gerekse Başbakan özellikle yabancı basına yaptıkları açıklamalarda yürürlükte bulunan yasaları değiştiren bir işlemde bulunmadıklarını söylemektedirler. Oysa Milliyet gazetesinin 17 Eylül 1981 tarihinde yaptığı bir incelemeye göre; yalnızca 12 Eylül 1980 ile 25 Ağustos 1981 tarihleri arasında toplam 214 yasa çıkarılmıştır. Her 1.5 günde 1 yasa çıkaran cunta, aynı dönem içinde 36 bildiri ve 5 kararname yayımlamıştır.

12 Eylül Hukuku:

Böylelikle 12 Eylül 1980'den beri Türkiye'de, cunta tarafından kabul edilen ve yürürlüğe sokulan, bir yandan bugün açıklanan anayasayı ve geleceğe yönelik rejimi belirleyici, öte yandan anayasaya aykırılığı bile ileri sürülemeyecek kuvvete sahip özel bir pozitif hukuk doğmuştur. Bu hukuk, gerek onu yaratan kaynak açısından gerekse yaratılış sürecine halkın katılmayışı nedeniyle temelde anti-demokratik bir yapıya sahiptir. Bu nedenle de bu hukuk, 12 Eylül hukuku olarak adlandırılabilecek bir hukuktur. Anayasa hukuku ve siyaset bilimi açısından bu yasama faaliyetinin tümünü, bu nedenlerden ötürü, "ferman", "buyrultu" olarak nitelendirmek doğal ve isabetli olacaktır.

Cunta bu yasama faaliyeti ile şimdi karşımıza çıkarılan anayasa taslağının belkemiğini, ana çatısını kurmuştur. Böylece yasaların

tabanını oluşturacak, onlara renk verecek anayasayı tam tersine bir yöntemle daha önceden oluşturduğu bu 12 Eylül hukukunun üzerinde hazırlamaya girişmiştir. Bu ise yasaların anayasaya aykırı olamaması, anayasanın yasaları belirleyici niteliği taşıması gerektiğine ilişkin evrensel kuralı tepe taklak etmiştir. Şimdi ortaya çıkan sonuç, yasaların anayasayı belirlemesidir. Cunta 12 Eylülde yıktığı binayı inşa etmeye temelden değil, çatıdan başlamıştır. Geleceğin Türkiye'sine onun vermek istediği hukuksal yapı, çatısı üzerinde duran bir eve benzemektedir.

Anayasa İçin Cuntanın Direktifleri:

İncelemeye giriştiğimiz anayasa taslağı; doğrudan cuntanın istediği doğrultuda, halkımıza özgürlüksüz, baskıcı, karanlık bir dönemi getirecek, cuntayı meşrulaştırıp ileride de egemenliğini sürdürme olanaklarını sağlayacak nitelikleri taşımaktadır. Nitekim General Evren'in 23 Ekim 1981 günü çalışmaya başlayan, cuntanın atadığı üyelerden oluşmuş Danışma Meclisi'nin açılış toplantısında yaptığı konuşmasında bu niteliğin köşe taşlarını bulmak olanaklıdır. Gerçekten o konuşmasında Evren şu noktaları vurgulamıştır:

. Kişi hak ve özgürlükleri sınırsız olarak genişletilip, korunmaktan kaçınılmalıdır.

. Devletin hak ve yükümlülüklerine ağırlık verilmeli, devlet güçlü bir yapıya kavuşturulmalıdır. Bu yapılırken kişi özgürlükleri engel olarak görülmemelidir.

. Demokratik yığın örgütlerinin devlet yönetiminden istemlerde bulunmalarına ve görüşlerini açıklamalarına sınır konulmalıdır.

. Devlet Başkanının yetkileri artırılmalıdır.

. Miting ve gösteri yürüyüşü hakkı sınırlanmalıdır.

. Komünizme ve dini esaslara göre partiler kurulması yasaklanmalıdır.

. 1 Mayıs vb. gibi günlerin kutlanması yasaklanmalıdır.

. Siyasi parti yöneticilerinin sürekliliği engellenmeli, parti başkanlığına bir kere seçilenin yeniden seçilmesi önlenmelidir.

. Küçük partilerin kurulması ve / veya parlamentoda temsil edilmeleri önlenmelidir.

. Koalisyonla hükümet kurulamamalıdır.

Anayasa taslağının açıklanışının ardı sıra, kamuoyunda onun baskıcı ve anti-demokratik yapısına karşı yükselen çok sesli eleştiriler üzerine Erdek'te bir konuşma yapan General Evren bu görüşlerini yinelemiştir. Böylece o, temelde bu anayasanın cuntanın istemi doğrultusunda hazırlanmış bir anayasa olduğunu da açıkca ilan etmiştir.

İşte şimdi Türkiye, halkın hazırlanışına katılmadığı ve cuntanın istemleri doğrultusunda anti-demokratik bir yapılanmayla baskıcı bir yönetimi getiren, temel hak ve özgürlüklere ilişkin anlayışı, uluslararası belgelere ve evrensel çağdaş demokratik anayasa kurallarına aykırı bir anayasa ile karşı karşıya gelmiştir.

DEVLETİN TEMEL NİTELİK ve İLKELERİ

Anayasa taslağı 2 nci maddesinde devletin ilkelerini düzenlemiştir. Buna göre Türkiye Cumhuriyeti;

. toplumun huzuru, milli dayanışma ve adalet anlayışı içinde,
. insan haklarına saygılı,
. Atatürk milliyetçiliğine bağlı,
. başlangıçta belirtilen temel ilkelere dayanan,

DEMOKRATIK, LAİK, SOSYAL BİR HUKUK DEVLETIDIR.

Maddeden anlaşıldığına göre, devletin asıl nitelikleri demokratik, laik, sosyal bir hukuk devleti oluşudur. Ancak, bu nitelikleri renklendiren de yukarıda sıraladığımız ilkelerdir. Maddenin bütünlük içinde yorumlanmasının doğal sonucu budur.

Neki bu sonuç, devletin temel niteliklerinin içeriklerini belirginsizleştirmektedir. Çünkü bu kavramların kendileri çok değişik anlamları taşıyabilen; kişi, yer, zaman vb. durumlara göre değişiklikler gösterebilen kavramlardır. Kaldıki sözü edilen başlangıç, taslak açıklandığında henüz yazılmamış olduğu için içereceği temel ilkelerin neler olduğu da bilinmemektedir.

"Atatürk Milliyetçiliği" nin Anlamı:

Burada değinilmesi gereken bir konu da, 1961 Anayasasında bulunan Milli Devlet ilkesinin maddeden çıkarılmış, onun yerine "Atatürk Milliyetçiliği" deyiminin getirilmiş olduğudur.

Bu değişikliğin sonuçları üzerinde kısaca durmakta yarar vardır:

Bir kere, milliyetçilik bir devletin temel nesnel niletiği olamaz. O, ancak bir devletin izleyebileceği bir politika biçimidir.

İkincisi, milliyetçilik geçen yüzyıl Avrupa'da sahip olduğu olumlu role günümüzde sahip değildir. Bugün milliyetçilik gerici bir nitelik gösteriyor. Özellikle, İkinci Dünya Savaşı deneyi insanlığa milliyetçilik kavramının şovenizme, faşizme ve en azından baskıcı, gerici bir yönetime dayanak yapılan bir kavram olduğunu gösterdi.

Üçüncü olarak, 1961 Anayasası hazırlığı sırasında devletin nitelikleri arasına milliyetçilik kavramının konulmasına karşı demokrat unsurların direnmesi başarı kazanmış, onun yerine uzun tartışmalar sonunda "Milli Devlet" kavramı benimsenmişti. Görülüyorki, bugün demokrat unsurların suskunluk altında tutulduğu baskıcı ortamda milliyetçilik ilkesi "Atatürk" adına sığınılarak yeniden anayasaya sokulmak istenmektedir.

DEVLETİN ÜLKESİ ve MILLETIYLE BÖLÜNMEZLIGI

Anayasa taslağının 3 ncü maddesi, "Türkiye devleti ülkesi ve millitiyle bölünmez bir bütündür" kuralını koymaktadır.

Siyaset biliminde devlet; bir insan topluluğunun belli bir toprak üzerinde siyasi ve hukuksal örgütlenmesi olarak tanımlanır. Bu tanımlamadan hareket edilerek bakıldığında, bu ögelerin parçalandığı durumlarda devletten söz etmek olanağı da kalmayacaktır.

TÜSTAV

Neki, devletin belli bir toprak üzerindeki insanların siyasi ve hukuksal örgütlenmesi olması, onun mutlak olarak tek uluslu devlet olması sonucunu getirmez. Devlet yapısı içinde birden çok ulus birarada bulunabilir. Onların birarada bulunuşları şayet özgür iradelerinin, bağımsız seçimlerinin bir sonucu ise, o devlet demokratik bir devlet niteliğini taşır.

Çünkü bu halde, devlet çatısı altındaki uluslar kendi kaderlerini tayin haklarını birlikte yaşama yönünde kullanmışlar demektir. Taslağın 2 nci maddesinde ifade edilen devletin demokratikliği bu oluşum biçimini gerekli kılmaktadır. Böyle olunca da, anayasanın gerek devletin temel nitelikleri ve gerekse öteki maddelerindeki düzenlemelerle uyum göstermesi gerekir.

Oysa taslağa baktığımızda, bu uyumu bulamıyoruz. Örneğin taslak, Türkiye'deki Kürt halkının varlığını bile kabul etmemektedir.

Dahası, devletin ülkesi ve milletiyle bölünmezliği tanımlaması, 1961 Anayasasında 1971 yılında yapılan gerici ve sınırlayıcı değişiklikler doğrultusunda, bu taslakta daha yoğun ve yaygın olarak temel özgürlüklerin sınırlandırılmasında bir ölçüt olarak kullanılmıştır.

TASLAK EGEMENLİK HAKKINI KİME VERİYOR ?

Bu bölümde üzerinde ayrıca durulması gereken bir konu da egemenlik hakkını düzenleyen 5 nci maddedir,

"Egemenlik kayıtsız şartsız milletindir" belgisi Cumhuriyetimizin kuruluş yıllarından gelen ve tarihsel değer taşıyan bir kavramdır. Bu kavramın ulusal bağımsızlık kavramı ile içiçe geçmiş bir özelliği vardır. Birinci Dünya Savaşının ardı sıra ülkenin işgaline boyun eğen padişaha rağmen Ankara'da toplanan Büyük Millet Meclisi, bağılsızlık savaşı veren halkın egemenlik hakkını kullanacak tek güç olduğunu ilan etmiştir. Ulusal bağımsızlık ve ulusal egemenlik, bu oluşum içinde ülkemiz açısından, birbiriyle sıkısıkıya bağımlı ve birbirini tamamlayan, içiçe geçmiş iki kavramdır. 1921 Anayasasından beri Türkiye'nin hiçbir anayasasında egemenlik hakkı ve onun kullanımı konusunda, bu özelliği ve yönü nedeniyle, tartışma söz konusu olmamıştır.

Bu taslakta da böylesi bir madde düzenlenmiştir. Neki madde bu kez önemli bir değişiklik yapmakta, egemenlik hakkının ulusal bağımsızlıkla olan o bütünlüğünü parçalamaktadır. Çünkü maddenin son bendinde "milletlerarası yetkileri bulunan kuruluşlara üyeliği öngören andlaşmalar hükümleri saklıdır" denilmektedir. Böylece taslak, egemenlik hakkının kullanımı konusunda ikili bir ayırım yapmaktadır. En azından sonuçlarıyla çok tehlikeli bir ayrıcalık getirmektedir.

Bir örnek verelim; Türkiye uluslararası yetkileri bulunan bir kuruluş niteliği taşıyan NATO'nun üyesidir. Maddeye göre egemenliğin kullanımında NATO'da yetkili olacaktır. Yada benzeri bir başka kuruluşun üyesi olunduğunda, egemenlik o kuruluşun yetkileri ile sınırlanabilecektir. Bu kuruluş, Türkiye topraklarını anayasadaki maddenin verdiği yetkiyle, kendi toprağı gibi kullanabilecek ve hatta toplumsal yaşamın tüm alanlarında söz ve yetki sahibi olabilecektir.

BÖLÜM II

TEMEL HAK ve ÖZGÜRLÜKLER

GENEL TANIMLAMA ve SINIRLAMALAR

Temel hak ve özgürlükler, başka hiçbir nitelendirme ve koşula bağlı olmaksızın, yalnızca kişinin insan olmakla sahip bulunduğu, "kişiliğine bağlı dokunulmaz, devredilmez, vazgeçilmez" haklardır.

Oysa taslak, 11 nci maddesinde temel hak ve özgürlükler kapsamının "kişinin topluma, ailesine ve diğer kişilere karşı ödev ve sorumluluklarını da içerir" hükmünü getirmektedir. Hemen bunun ardından da "Temel hak ve özgürlükler, ancak, bu ödev ve sorumluluklara bağlı olarak kullanılabilir" demektedir. Böylece daha en başından, temel hak ve özgürlüklerin kapsamı noktasında yaptığı bu nitelendirme ve kayıtlamalarla, daha sonraki 12,13 ve 14 ncü maddelerde getireceği genel sınırlamaların duvar taşlarını örmek istemektedir.

Taslağın 12 nci maddesi temel hak ve özgürlüklerin kullanımının;
. devletin ülkesi ve milletiyle bölünmez bütünlüğünün,
. cumhuriyetin,
. milli güvenliğin,
. kamu düzeninin,
. genel asayişin,
. kamu yararının,
. genel ahlakın,
. başkalarının hak ve özgürlüklerinin korunması,
amaçlarıyla sınırlanabileceğini öngörmektedir.

Bu kavramların tümü içeriği ve kapsamı açılarından belirgin olmayan ve herkese, her zamana göre değişebilen kavramlardır. Madde, toplum yaşamının her alanını kapsayan çeşitlilikte, bu kadar çok kavramı biraraya toplayarak,aslında temel hak ve özgürlüklere hiçbir biçimde yaşam alanı bırakmamıştır. Bir adım daha atarak madde, "... ayrıca maddelerinde öngörülen özel sebeplerle" de temel hak ve özgürlüklerin sınırlanabileceğini söylemektedir. Dahası, ikinci fıkrasında madde, her türlü başka yorumları önlemek amacıyla, bir yineleme yaparak "Bu maddede yeralan sınırlama nedenleri, temel hak ve özgürlüklerin tümü için geçerlidir" hükmünü koşmuştur.

Hiç tartışmasız hemen söyleyelim ki, bu sınırlayıcı anlayışı ve yapılanışıyla taslak gerçekte, temel hak ve özgürlükleri tümüyle yoketme olanağını açık tutmuştur. Böylesi bir düzenlemeyi ne çağdaş anayasa hukuku kuralları ve anlayışıyla, ne de uluslararası belgelerle bağdaştırmak olanaklı değildir.

Burada söylemek gerekir ki, temel hak ve özgürlüklerin sınırlanmasında özen gösterilmesi gereken iki önemli ölçüt vardır:

Birincisi; özgürlük kural, sınırlama ayrıcalık olmalıdır.

İkincisi ise, sınırlama özgürlüğün özüne dokunmamalı, onu ortadan kaldırıcı bir nitelik taşımamalıdır.

1789 İnsan ve Yurttaş Hakları Bildirgesi'nden ve özellikle insanlığın faşizmin dehşetini yaşadığı İkinci Dünya Savaşı sonundan bu yana, anayasacılık hareketinde varılan çağdaş ve evrensel aşama, bu ölçütlere büyük değer vermektedir. Neki taslak, bu konuda 1961 Anayasası-

nın evrensel aşamaya koşut düzenlemesine de ters bir tutumla hareket etmiş; sınırlamayı kural, özgürlükleri ayrıcalık yapmıştır.

Sınırlamayı kurallaştıran bu anlayış temelinde taslak, daha da ileri giderek özgürlükleri tümüyle yok etme yönünde olanaklar getiren bir dizi düzenlemeyi gerçekleştirmiştir. Nitekim, taslağın 15 nci maddesi temel hak ve özgürlüklerin kullanılmasına ilişkin bazı hallerde, mahkemelerin "kötüye kullanım" gerekçesiyle, kişiyi o hak ve özgürlükten tümüyle yoksun kılma ile cezalandırabileceğini hükme bağlamıştır. Böylesi bir kural, anayasacılık tarihimizde ilk kez bu taslakta yeralmakta, özgürlüğün özünü yok edici karakterin kanıtını oluşturmaktadır. Uygulamada,demokrasiyi ve özgürlükleri ağır tehdit altına sokucu sonuçlara açık bulunmaktadır.

Örneğin; maddenin içerdiği "sosyal bir sınıfın diğer sosyal sınıflar üzerinde egemenliğini sağlamak" yada "komünizme.... dayalı bir devlet düzeni kurmak" amacıyla temel hak ve özgürlükleri kullanma yasağı nedeniyle, bir komünist partisinin veya sosyal demokrat partinin seçim yoluyla devlet yönetimine istemli olması, bu maddeye göre hak ve özgürlüğün kötüye kullanımı anlamına gelecektir. Onların yöneticileri hak kaybı cezasıyla cezalandırılacaktır.

Yada başka bir örnek; düşünce özgürlüğünün kullanımı çerçevesinde bir kişinin yazacağı bir yazı yada çevireceği bir kitap, bu maddede öngörülen nitelikte bulunursa, o kişinin düşünce özgürlüğü elinden alınacaktır. Böylece bu kişiler, ömür boyu bir siyasi parti içinde yeralma, söz, yazı veya herhangi bir başka yoldan düşüncelerini açıklamaktan yoksun bırakılacaklardır. Taslağın temel hak ve özgürlükleri daha ne ölçülerde yok edebileceğini gözlemlemek için bu kadarla yetinerek, 14 ncü maddeye bakılmalıdır.

Taslağın 14 ncü maddesi, "savaşta, sıkıyönetimde veya olağanüstü hallerde, milletlerarası hukuktan doğan yükümlülükler ihlal edilmemek kaydıyla, durumun gerektirdiği ölçüde temel hak ve özgürlüklerin kullanılması kısmen veya tamamen durdurulabilir veya bunlar için anayasada öngörülen güvencelere aykırı önlemler alınabilir" demektedir.

İşte,taslağın özgürlükçü, parlamenter demokratik hukuk devleti anlayışı,
İşte, taslağın halkımıza tanıdığı temel hak ve özgürlükler sistemi,
İşte, bu sistemin genel anlayışı ve
İşte, cuntanın vaadettiği demokrasi.

ANAYASA TASLAĞI YAŞAMA HAKKININ YERİNE ÖLDÜRME HAKKINI KOYUYOR

Taslağın 16 ncı maddesinde düzenlenen bu konu, kişinin en birincil hakkı olan yaşama hakkını konu edinmektedir.

Madde, mahkemelerce verilen ölüm cezalarının yerine getirilmesi dışında yaşama hakkını, maddi ve manevi varlığını geliştirme hakkını tanımakla birlikte, son fıkrasında getirdiği bir hükümle çağdaş demokratik anlayışla bağdaşmayan biçimde, bu hakkı özünden yokedici bir tutuma girmektedir.

Şöyleki;

. Kuvvete başvurmayı zorunlu kılmış olan meşru müdafaa,
. yakalama ve tutuklama kararlarının yerine getirilmesi,
. bir tutuklu veya hükümlünün kaçmasının önlenmesi,
. bir ayaklanma ve isyanın bastırılması,
. olağanüstü yada sıkıyönetim hallerinde yetkili merciin (idari makamın)verdiği emrin uygulanması hallerinde,
kişilerin yaşama haklarının tanınmayacağını ve görevlilerin öldürme haklarının bulunduğunu bu fıkrada düzenlemiştir. Özellikle, ekonomik nedenlerle ilan edilen bir olağanüstü halde; vatandaşlar için getirilecek zorunlu çalışma konusunda yetkili merciin vereceği emrin uygulanmasını sağlamak üzere, güvenlik güçlerine öldürme hakkı bu madde ile verilmektedir.

Böylece madde, kişilerin öldürülmesini kural, yaşama hakkını ise bu kuralın ayrıcalık hali olarak kabul etmiş olmaktadır.

Öte yandan, birçok alanda bir kanun yada tüzük veya yönetmelik konusu olabilecek konuları ayrıntılı olarak düzenleyen anayasa taslağı, kişinin maddi ve manevi varlığını geliştirme hakkının bulunduğunu kaydetmekle yetinmiştir. Bunların gerçekleştirilmesi doğrultusunda ne yol göstericilik yapmakta ve nede yükümlülük getirmektedir.

Aynı biçimde,işkence yapılamıyacağını söylemekte ama herhangi bir önlem getirici düzenleme yapmamaktadır.

Maddede ölüm cezalarının yerine getirilmesinin, yaşama hakkını ihlal etmiyeceği de belirtiliyor. Oysa çağdaş dünyada idam cezaları, yaşama hakkının ortadan kaldırılmasının bir biçimi olarak, yasaklanmış ve yasalardan çıkarılmıştır. Buna karşın, taslağın idam cezalarını kaldırmak yerine, yaşama hakkının ihlali saymayarak benimsediği anlayış, onun insanların en temel hakkı olan yaşama hakkı karşısındaki sorumsuz, çağdışı yaklaşımının bir diğer somutlamasıdır. Ölüm cezalarının yerine getirilmesi konusunda, 1961 Anayasası TBMM'ni yetkili kıldığı için, bu idam cezalarının yerine getirilmesi konusunda bir ölçüde de olsa, bir güvence oluşturuyordu. Oysa taslak, bu alanda da bir değişiklik yaparak bu yetkiyi TBMM'den alıp Cumhurbaşkanına vermiştir.

ZORLA ÇALIŞTIRMA YASAĞI MI, ANAYASAL ANGARYA MI ?

Taslağın 17 nci maddesi "Hiç kimse zorla çalıştırılamaz. Angarya yasaktır" hükmünü koymuşken, ikinci fıkrada bu kuralı tehdit altına sokucu nitelikte bir düzenlemeyi getirmektedir. Buna göre;

. tutukluluk, hükümlülük ve şartla salıverme süreleri içindeki çalıştırmalara,
. askeri nitelikte olan veya askerlik görevi yerine geçen hizmetler,
. olağanüstü hallerde vatandaşlardan istenecek hizmetler,
. ülke ihtiyaçlarının zorunlu kıldığı alanlarda öngörülen vatandaşlık ödevi niteliğindeki beden ve fikir çalışmaları,
zorla çalıştırma sayılmamakta, angarya yasağının dışında bırakılmak-

TÜSTAV

tadır. Dahası, bu madde olağanüstü hallerle ilgili 135 ve 137nci maddelerle birlikte ele alındığında, angaryanın anayasal bir kurum olarak düzenlendiği görülüyor. Çünkü 135 nci maddede, "ağır ekonomik bunalım" olağanüstü hal için bir gerekçe olarak getirilirken, 137 nci maddede "ekonomik nedenlere dayalı olağanüstü hallerde, vatandaşlar için getirilecek... çalışma yükümlülükleri" nden söz edilmiştir. Böylece, siyasi iktidarlara ekonomik bunalım nedeniyle, ülke çapında yada bölgesel olağanüstü hal ilan etme ve bu yolla vatandaşları zorla çalıştırma, angarya, olanağı sağlanmıştır.

ANAYASA TASLAĞI KİŞİ ÖZGÜRLÜĞÜNÜ ve GÜVENLİĞİNİ İHLAL EDİYOR

Taslak kişi özgürlüğü ve kişi güvenliği biçiminde ikili bir yaklaşımı benimsemiş; birincisi 18 nci maddesinde, ikincisi ise 19 ncu maddesinde düzenlenmiştir. Aslında bu iki kavramı birbirinden ayırmak yanlıştır. Çünkü, güvenliği olmayan bir kişi özgürlüğünden söz etmek doğalki olanaklı değildir. Nitekim, içeriklerine bakıldığında da bu iki maddenin birbirini tamamladığı ve aslında aynı konuyu düzenledikleri görülüyor.

18 nci madde kişilerin hangi hallerde özgürlüklerinden yoksun bırakılacaklarını düzenlemektedir. Bu maddede en çok dikkat çekici, açıklıktan yoksun olan hal "toplum için tehlike teşkil edebilecek bir akıl hastası, uyuşturucu madde veya alkol tutkunu bir serseri veya hastalık yapabilecek bir kişinin...." özgürlüğünden yoksun bırakılabileceğine ilişkin tanımlamadır. 18 nci madde 1961 Anayasasında bulunmayan yeni bir maddedir. Maddenin açıklanmasından sonra yazılan gerekçeden anlaşıldığına göre, maddede sözü edilen "serseri" düzenli bir geliri ve meskeni olmayan kimsedir. Türkiye gerçeğinde bu tanımlamanın somutu, milyonlarca işsiz ve konutsuzun maddenin tehditi altına alınmasıdır. Böylece onlar, büyük kentlerden kırlara kovulma yada tutuklanma ikilemine sokulmaktadırlar.

Bu iki madde içinde, üzerinde ayrıca durulması gerekeni ise 19 ncu maddedir. Kişilerin tutuklanmaları ve özgürlüklerinden yoksun bırakılmalarıyla ilişkin bu maddedeki düzenlemede Hitler döneminin yasalarında yeralan kavramları görüyoruz. Nitekim, madde kişilerin tutuklanmasını haklı kılacak nedenleri sayarken, eski anayasamızda olmayan yeni bir kavram getirmiştir. Buna göre; "bir suç işlenmesi tehlikesi" halinde kişilerin tutuklanması olanaklı kılınmıştır. İşte bu kavram, tam da Hitler Almanya'sındaki CYUY'da tutuklama nedeni olarak benimsenmiş bir kavramdır. Bu özelliği, antidemokratik niteliği yüzünden de Anayasa Mahkemesi tarafından iptal edilmiş, mevzuatımızdan atılmıştı.

Öte yandan madde, yakalanan veya tutuklanan kişilere yakalama ve tutuklama nedenleriyle, hakkındaki iddiaların yazılı olarak bildirilmesine ilişkin evrensel, çağdaş ve demokratik kuralı "imkan ölçüsünde" biçiminde bir deyim kullanarak çiğnemektedir. Böylece, bir kişinin önce tutuklanması ve ondan sonra da tutuklama sebebi yaratılmasına, yani işkence ile suçlama olanağı yaratılmasına kapı açmıştır.

Ayrıca, madde kişilerin yargıç önüne çıkarılma haklarından 48 saat, toplu suçlar için ise 15 gün süre ile yoksun olacaklarını kabul ediyor. Dahası, olağanüstü hal, sıkıyönetim ve savaş halinde bu sürelerle de bağlı kalınmayacağını açıklıyor. Maddenin yazılış biçimine göre yakalanan yada tutuklanan kişinin yakınlarına durumun bildirilmesi zorunluğunun da bu hallerde ortadan kalkacağı anlaşılmaktadır.

SEYAHAT ve YERLEŞME ÖZGÜRLÜĞÜ DEĞİL MECBURİ İSKAN

Anayasanın 20 nci maddesi seyahat ve yerleşme özgürlüklerini aynı madde içinde fakat iki ayrı fıkrada düzenlemiştir. Buna göre, maddenin birinci fıkrasında Evrensel İnsan Hakları Anlaşma ve Bildirgeleri ile, çağdaş anayasalarda benimsenen ve 1961 Anayasasında bulunan "Herkes seyahat özgürlüğüne sahiptir" genel ilkesi, birinci cümle olarak açıklanmıştır. Ama hemen ardından, fıkranın ikinci cümlesinde bu özgürlüğün sınırlanabileceği eklenmiştir.

Fıkraya göre bu özgürlük;

. suç soruşturması ve koğuşturması yada,
. suç işlenmesinin önlenmesi,
amaçlarıyla sınırlanabilecektir.

Kuşkusuzki, suç işlenmesinin önlenmesi amacıyla seyahat gözgürlüğünün sınırlanması demek, bu özgürlüğün belirgin olmayan bir gerekçe ile, tümüyle yokedilmesi sonucunu getirebilecek bir nitelik taşımaktadır. Hangi suçun işlenmesini önlemek için seyahat özgürlüğü kısıtlanacaktır ? Yada bir kişinin suç işleyebileceğini önceden kim ve hangi ölçütlerle kararlaştırabilir ? Yargıç kararı kesinleşinceye kadar hakkında yargılama süren kişinin suçsuzluğunun temel evrensel ve çağdaş bir ilke olduğu gerçeği karşısında, henüz hakkında bir suçlama bulunmayan bir kimse nasıl olur da suç işleyebileceği gerekçesiyle bir özgürlükten yoksun bırakılabilir ? Bu sorular, demokratik hukuk devleti anlayışı içinde, taslaktaki düzenlemeyi haklı çıkaracak bir yönde yanıtlanamaz.

Üstelik maddenin son fıkrasına, yurt dışına çıkma özgürlüğünün vatandaşlık görevi yada ceza soruşturması veya koğuşturması gerekçeleriyle sınırlanabileceği yazılmıştır. Bu, birinci fıkrada sınırlanan seyahat özgürlüğünün esas olarak yurt dışı seyahatleri değil, aslında -hiç olmazsa onunla birlikte- yurtiçi seyahat özgürlüğü olduğunu anlatmaktadır. Böylece tasarı, yurtiçi seyahatlerini, yurtiçi pasaportlarına bağlamaya olanak veren feodalite döneminin kurallarındaki seyahat yöntemine koşut bir yasamaya kapı açmaktadır. Bu mantığı çağdaş ve demokratik kabul etmenin hiçbir olanağı yoktur. Kaldıki, maddede sınırlamanın kim tarafından yapılabileceği de düzenlenmiş değildir.

Hele yerleşme özgürlüğünün düzenlendiği ikinci fıkrada getirilen sınırlamalar, daha da anti-demokratik bir nitelik taşımaktadır. Tarihin çok uzak dönemlerinde kalmış zorunlu yerleştirme, "mecburi iskan", mantığının ürünü olan bu fıkraya göre yerleşme özgürlüğü;

. suçun önlenmesi,
. sosyal ve ekonomik gelişmeyi gerçekleştirme,

. sağlık ve düzenli kentleşmeyi gerçekleştirmek,
. kamu mallarını korumak,
amaçlarıyla sınırlanabilecektir.

Böyle amaçlarla sınırlanan bir yerleşme özgürlüğünden söz etmek olanaklı değildir. Burada düzenlenen yerleşme özgürlüğü değil, yerleşme zorunluluğudur. Elbette böylesi gerekçelerle zorunlu yerleşmeyi anayasa kuralı yapmak, demokratik bir hukuk devletinin kapsamı içinde olanaklı olamaz ve kabul edilemez.

ÖZEL HAYATIN GİZLİLİĞİ, KONUT DOKUNULMAZLIĞI ve HABERLEŞME ÖZGÜRLÜKLERİNE YÖNELİK TEHDİT

Klasik temel haklar olarak bilinen özel hayatın gizliliği taslağın 21 nci, konut dokunulmazlığı 22 nci ve haberleşme özgürlüğü ise 23 ncü maddelerde düzenlenmiş ve yargıç güvencesi altına alınmıştır.

Ne varki, bu her üç özgürlükle ilgili olarak yapılan düzenlemede, yargıç güvencesini ortadan kaldıran bir yönteme de maddelerde yer verilmiştir.

Buna göre; "... gecikmesinde sakınca bulunan hallerde kanunla yetkili kılınan merciin emri..." ile yargıç kararı alınmaksızın kişilerin bu özgürlükleri çiğnenebilecektir. Böylece kişilerin üstü, özel kağıtları ve eşyası aranabilecek, dahası bunlara elkonulabilecektir. Yada konutlara girilip arama yapılacak ve buradaki eşyalara elkonulacaktır. Hele haberleşme özgürlüğü açısından daha da ileri gidilerek, yalnızca gizliliğe dokunabilme olanağı ile de yetinilmemiş haberleşmenin öngellenebileceği de öngörülmüştür.

Bu özgürlüklerin nitelikleri gereği böylesi bir gerekçeyle yargıç güvencesinin bertaraf edilmesi, özgürlüklerin doğrudan özüne dokunan, onu tamamen ortadan kaldıran bir sonuç doğurmaktadır. Örneğin, idari organın kararı ile polis bir kişinin evine girip arama yaptıktan sonra, yargıçtan karar almak gibi bir yola başvurulduğunda, eğer yargıç gösterilen gerekçeleri uygun bulmaz ve arama kararını onaylamazsa ne değişmiş olacaktır ? Çünkü, özgürlük ihlal edilmiş bulunmaktadır. Eğer gerçekten bu özgürlüklere anayasada vazgeçilmez ve korunması gereken haklar olduğu için yer veriliyor ise, gereği olan yargıç güvencesini bertaraf edici böylesi bir gerekçeyle ayrıcalık getirilemez. Bu gerekçe belirsizliği ve keyfilik olasılığını, sonuç olarak da demokratik değil otoriter bir yönetimi çağıracaktır. Ne zaman gecikmede sakınca olduğu kabul edilecek ? Kim takdir edecek bu sakıncayı ve ölçütleri ne olacaktır ? Bu sorulara yanıt vermeden, böylesi bir gerekçeye dayanarak bir özgürlüğü sınırlamak ve hatta engellemek, demokratik bir anlayışın kabul edeceği bir düzenleme biçimi değildir.

ANAYASA TASLAĞI DÜŞÜNCE ÖZGÜRLÜĞÜNÜ YOK EDİYOR

Çağımızın anlayışına göre, serbestçe açıklanabilme özgürlüğünü içermeyen bir düşünce özgürlüğünden söz edilemez. Başka bir söyleyişle, düşünce özgürlüğü demek, düşüncenin serbestçe açıklanabilmesi özgürlüğü demektir. Bu iki öge, yani düşünme ve açıklama ögeleri, bir bütün halinde düşünce özgürlüğünü oluşturur. Uluslararası tüm

insan hak ve özgürlük belgelerinde ve çağdaş anayasa hukuku ilkeleri ile 1961 Anayasamız da böyle bir anlayışı yansıtmaktadır. Oysaki hazırlanan yeni taslakta tam tersi yapılmıştır.

25 nci maddede düşünce ve kanaat özgürlüğü çağdaş ilkelere koşut, daha yerinde bir deyişle, anımsatır bir biçimde kaleme alınmıştır. Hele,hemen ardından gelen 26 ncı madde ile "düşünceyi açıklama ve yayma özgürlüğü" başlığı ile ayırımcı bir düzenleme yapılmıştır. Böylece düşünce özgürlüğü; düşünme ve düşünceyi açıklama biçiminde parçalanmış, birbirini tamamlayan bu iki öge birbirinin karşısına konularak, çağdaş anayasal anlayışa ve özgürlük anlayışına aykırı bir tutuma yönelinmiştir.

Taslak Sansüre de "Evet" Diyor:

Dahası, 26 ncı maddenin birinci fıkrasının son cümlesiyle komisyon; radyo, televizyon veya sinema yoluyla düşüncelerin açıklanması konusunun izin sistemine bağlanabileceğini söylemekle,bu alanlarda açıkca sansüre anayasal bir güç ve olanak getirmiştir. Bununla da yetinmeyen komisyon, düşünce açıklamasının her biçimi için geçerli olmak üzere, daha önceki maddelerde getirdiği ve özgürlükleri tümüyle ortadan kaldırıcı yasaklama ve sınırlamalara ek olarak özel sınırlamalar ve kayıtlar koymuştur. Buna göre;

. suçların önlenmesi,
. suçluların cezalandırılması,
. başkalarının şöhret veya haklarının özel ve aile hayatlarının ve meslek sırlarının korunması,
. devlete ait gizli bilgilerin açıklanmaması,
. ekonomik hayatı etkileyecek gerçek dışı veya ZARARSIZ haberlerin önlenmesi,
. yargılama görevinin amacına uygun olarak yerine getirilmesi,
. gençliğin zararlı akım ve davranışlardan korunması,
amaçlarıyla da düşünce açıklamaları sınırlanabilecektir. Ayrıca, haber ve düşünce yayma araçlarının kullanılmasına ilişkin yapılacak düzenlemeler (her nekadar maddede bunların yayımını engellememek kaydıyla denilmekte ise de) düşünceyi açıklama özgürlüğünün sınırlaması sayılmaz diyerek, bu açıdan da düşünce açıklamasının sınırlanabileceği öngörülmüştür. Nitekim, daha sonra 28 nci ve onu izleyen maddelerle bu son cümle birlikte incelendiğinde, bu fıkraya konulmuş olan "... bunların yayımlarını engellememek kaydıyla..." kavramının ne denli içi boş ve aldatıcı bir amaç içerdiği açıkca anlaşılmaktadır.

Yine de,çağımızın bu en önemli ve uğrunda yüzyıllar boyu savaşım verilerek kazanılmış özgürlüğn, hangi boyutlarda ve yollarla, nasıl ortadan kaldırılmak istendiğini, böylece de bu anayasayı halkımıza dayatanların nasıl bir rejimin özlemi içinde olduğunu göstermesi bakımından, maddede sıralanan sınırlama gerekçelerine daha yakından bakmakta yarar bulunmaktadır.

Taslak Açıklanmayan Düşünceye de Yasak Koyuyor:

Taslağın bu maddede getirdiği özel sınırlama hallerinin başında, "suçların önlenmesi" kavramı yer almaktadır. Bu kavram tek başına düşünce özgürlüğünü tümüyle yok etmeye elverişli bir niteliktedir. Böylece madde, daha açıklanmadan, bir düşünceye geleceğe ilişkin bir olasılıktan kalkınarak sınır koymaktadır.

Yasaklama ve önlemler ancak maddi bir olgunun varlığına karşı söz konusu olabilir, olasılığına değil. Suç ve ceza hukukunda olasılı bir eylem ve davranış değil, olan bir eylem ve davranış ancak ceza yaptırımının konusunu oluşturur. Özgürlükçü ve çağdaş demokrasi anlayışı böyledir. Bunun aksi bir düzenleme baskıcı, anti-demokratik bir rejimde söz konusu edilebilir. Nitekim bu gerekçe, Hitler Almanya'sının yasalarında yeralan bir gerekçedir. Açıklanacak bir düşüncenin ne olduğu bilinmeden, bu düzenleme ile yasaklanması öngörülmektedir.

Suçlular mı Cezalandırılıyor, Düşünme Özgürlüğü mü ?

İte yandan, "suçluların cezalandırılması" ise elbette devletin yetkilerinin arasında olan bir konudur. Ama bu yetki, düşünce özgürlüğünü sınırlamanın gerekçesi olarak kullanılamaz. Suçluların cezalandırılması yetkisi başka bir konudur. Düşünce özgürlüğünün kapsamı içine girmez, onunla herhangi bir biçim ve amaçla bağlantılı olamaz.

Böyle iken, bu kavramın maddeye konulması yalnızca bir kavram kargaşası yaratmanın yada belirsizliğin ürünü olmayıp, düşünce özgürlüğünü kaypak, belirsiz bir kavramla yoketme hiyetinin açığa vurulmasıdır.

Özel Yaşama Saldırı ile Düşünce Özgürlüğü Özdeş mi ?

Kuşkusuz başkalarının şöhret ve haklarının, özel ve aile hayatlarının ve meslek sırlarının korunması doğal karşılanacak ereklerdir. Neki, bunların korunmasını doğru bulmakla, onları düşünce özgürlüğünün sınırına gerekçe olarak göstermek aynı şeyler değildir. Hiç kimse birisinin özel yaşamına yönelik saldırıyı, düşünce özgürlüğü olarak görmemektedir. Şayet herhangi bir kimse, birinin özel yaşamına her ne biçim ve yolla saldırır ve bir zarar verirse, ona karşı zarara uğrayanın, gene taslağın 35 nci maddesinde düzenlendiği üzere, yargı organlarında özel ve kamu davası açma hakkı bulunmaktadır. Böylesi bir olanak varken, bu gerekçeyi düşünce özgürlüğünün sınırı yapmak, herhalde demokratik bir rejimi yerleştirmek amacının ifadesi olmasa gerektir. Bağlı olarak, devlete ait gizli bilgilerin açıklanmaması konusu da böyledir.

Gizli bilgilerin açığa vurulması aslında düşünce özgürlüğünün değil, haber alma ve verme özgürlüğünün alanına girmektedir. Orada bile,neyin gizli, neyin gizli olmadığının saptanması önem taşır. Bir bilginin yayımlanması gerçekten devlete zarar verirse, bu zararın yaptırımı bağımsız yargı organlarınca değerlendirilecek bir konudur. Bunun önceden anayasada saptanmasının ve hele düşünce özgürlüğünün sınırı olarak gösterilmesinin ne hukuk tekniği ve nede demokratik rejim anlayışı ile bağdaşmasının, özellikle günümüzde haber alma teknolojisindeki dev boyutlu ilerlemeler karşısında, kabul edilir bir mantığı yoktur.

Düşünce Özgürlüğü Ekonomik Yaşama Kurban Ediliyor:

Anayasa taslağı, düşünce özgürlüğünü yoketme yolunda gemi azıya almış bir at gibi yol almaya devam ederek, "ekonomik hayatı etkilecek gerçek dışı ve zamansız haberlerin önlenmesi" gibi bir başka menzile varıyor. Bu nasıl bir gerekçedir ve ne anlama gelmektedir ? Anlamak olası değildir. Yalnız şu açıktır ki; örneğin, bir ekonomi politikasının ülke yaşamında ağır zararlar verici niteliği,

bu zararlar ortaya çıkmadan, herhangi bir ekonomist yada politikacı tarafından eleştirilemiyecektir. Başka bir örnek, hükümetin yapacağı bir devalüasyon kararını yada bir zam haberini veya piyasadan büyük paralar toplamış bir bankerin iflas durumunda olup kaçma hazırlığı içinde olduğunu öğrenen bir gazete, bu haberi yayımlayamıyacaktır. Çünkü; bu olaylar gerçekleşmeden yayınlanmak istenirse, taslakta öngörülen "zamansız"lık duvarına çarpacaktır.

Gençliği Koruma Adına Düşünce Özgürlüğü Sınırlanıyor:

Hele, "gençliğin zararlı akım ve davranışlardan korunması" gerekçesiyle getirilen sınırlama, tam bir faşizan zihniyetin yansımasıdır. Gençliğin sınırı nedir ? Zararlı akımdan ne anlamak gerekecektir ? Hangi davranışlar zararlı sayılacaktır ? Korumanın niteliği nasıl olacak, sınırı ve alanı nasıl saptanacaktır ? Bunları kim, hangi ölçütlere göre yapacaktır ?

Soruları somutlayarak soralım; gençlik örneğin 18-21 yaş grupları arasında kalanlar mıdır, yoksa 21-30 yaş veya bir başka yaş grubu mudur ? 18 yaşında fabrika işçisi,evli ve aile babası olan bir kişi bu kavramın kapsamına girecek midir ? Yoksa 21 yaşını bitirmiş, seçmen olma hakkına sahip yada 30 yaşını bitirmiş seçilme hakkına sahip ama üniversite öğrencisi olan kişi mi genç sayılacak ve korunacaktır ? Zararlı akımın kapsamı içine ne girecek, bunun saptanmasındaki ölçütler neler olacaktır ?

Görüldüğü gibi kavram, yöneltilecek bir dizi soruyu yanıtlayabilme yeteneğinden yoksundur. Böylece de taslak, düşünce özgürlüğünü hiçbir haklı ve geçerli nedene dayanmadan tümüyle ortadan kaldıracak bir düzenlemeyi getirmektedir. Düşünce özgürlüğünü yokeden, tanımayan bir rejimin demokratik ve çağdaş kabul edilmesi olanaklı değildir. Olsa olsa baskıcı, gerici, çağdışı bir zihniyeti yansıtan, otoriter bir rejimin temeli atılabilir böylesi bir anayasa düzeninde...

BİLİM ve SANAT ÖZGÜRLÜĞÜNÜN İNKARI

Taslağın 27 nci maddesi, bilim ve sanat özgürlüğünün sınırlanmasına ayrılmıştır. Gerçi ilk fıkrası okunduğunda, maddenin bu konuda herhangi bir sınırlama getirmediği yönünde bir izlenim algılanmaktadır. Neki, taslağın tümüne egemen yönteme bağlı olarak, daha önceki maddelerde yeralan sınırlamalar bu alanda da geçerlidir. Kaldıki, maddenin ikinci fıkrası; "... yabancı yayınların ülkeye girmesi ve dağıtımının kanunla ayrıca...." düzenleneceğine işaret ederek, bu özgürlüğün bir de bu açıdan sınırsız olamıyacağını açıklamaktadır.

Böyleçe taslak, daha önceki evrensel belgelere olduğu kadar, özellikle de Helsinki Nihai Senedi'nin kültür alanında işbirliği ve değişimler başlığı altında benimsenmiş ilke ve kurallarına da ters bir tutuma yönelmiştir.

Bilim ve sanatın en çok gereksindiği çağdaş ve evrensel yayın ve yapıtların değişimini,onlardan bilgilenmeyi engellemek ancak çağdışı bir kafanın dar kalıplarına uygun düşer. Böylece,Atatürk'ün "çağdaş uygarlık düzeyine ulaşma" hedefini de bu "Atatürkçü" lerin reddettikleri anlaşılıyor.

BASIN YAYIN ÖZGÜRLÜĞÜ Mü, ÖZGÜRLÜK BASTIRIMI Mı ?

Düşünce özgürlüğünün en çok somutlandığı alan olan basın özgürlüğü, en ağır sınırlamanın da getirildiği bir alan olarak görülmektedir. Nitekim, taslağın 28 nci maddesi öncelikle bu iki özgürlük arasındaki yakınlık ve bağıntıya işaret ederek, "Basın özgürlüğünün sınırlanmasında, düşünceyi açıklama ve yayma özgürlüklerine ilişkin 26 ncı madde hükümleri uygulanır" demiştir.

Artırılan Sınırlama:

Bu koşutluğu kaybeden madde, devam ederek özel sınırlama hallerini düzenlemektedir. Bunların kapsamı öylesine geniş tutulmuştur ki, bu durumda basın özgürlüğünden söz etmek olanağı kalmamaktadır. Bu koşullarda, demokratik ve özgür olarak işlevini yerine getirecek yeteneğe sahip bir basım ve yayım olanağının, gazeteciliğin önünün kapatılmış olduğunu söylemek hiç de abartma sayılmamalıdır.

Gerçekten madde en başta;

. devletin iç ve dış güvenliğini,
. ülkesi ve milletiyle bütünlüğünü tehdit eden yada,
. suç işlemeye,
. ayaklanmaya ve isyana teşvik eder nitelikte olan veya,
. devlete ait gizli bilgilere ilişkin bulunan haber ve yazının yayımlanması amacıyla,
. başkasına vermeyi,
. bastırmayı, dağıtım gerçekleşmese bile,
yasaklamakta ve bunların dağıtımının önlenebileceğini söylemektedir.

Bu Sınırlamalar Sansürü Getirir:

Bu yasaklama, öncelikle sansüre olanak verecek bir nitelik taşımaktadır. Çünkü, yayımlanmamış bir haberin sayılan ölçütlere girip girmediği, önceden incelenme olanağı tanınmadan, bilinebilir değildir. Bu düzenleme; basın suçu, basılmış ve dağıtılmış olma ön koşulu ile gerçekleşebilir kuralını da bertaraf etmekte, yayımlanmamış basıma da sorumluluk getirmektedir. Dahası, basında sorumluluk hiyerarşisine ilişkin yerleşik kuralı da çiğnemekte, toptancı bir sorumluluk anlayışını benimsemektedir.

Kaldıki sınırlama için öngörülen ölçütler; belirgin, açık ve anlaşılır değildirler. Suç ve ceza hukukunun yerleşik ve evrensel en temel ilkesi olan "kanunilik" kuralına aykırıdır.

Yayımın Engellenmesini Öngören Bir Düzenleme:

Aynı madde içinde yeralan bir başka sınırlama da, yayınların soruşturma ve koğuşturmaya geçilmesi halinde, yargıç kararı gecikmesinde sakınca bulunan hallerde, yetkili mercii emriyle koplama olanağını tanıyan düzenlemede kendisini göstermektedir. Yetkili mercii toplatma emrini;

. devletin ülkesi ve milletiyle bölünmez bütünlüğünün,
. milli güvenliğini,
. kamu düzeninin,

. Atatürk ilke ve inkılaplarının,
. genel ahlakın,
. başkalarının şöhret ve haklarının, özel ve aile hayatlarının gizliliğinin korunması,
bakımlarından verebilme olanağına sahiptir. Yineleyelim ki, bu kavramların içerikleri ve ölçütleri açık, anlaşılır ve belirgin değildir. Bir yayının bu düzenlemede öngörülen ölçütlere aykırılığının nasıl saptanacağı konusu açıkta kalmaktadır.

Kaldıki bir günlük gazete, yetkili mercii emri ile toplatıldığında, sonradan yargıcın toplatmayı uygun bulmaması halinde özgürlüğün özüne saldırılmış olacaktır. Bu sonucun telafisi yoktur, ihlal edilen özgürlük tamir edilemez.

Matbaalara da Elkonulacak:

Maddenin getirdiği en ağır tehdit, son fıkrada yeralmaktadır. Burada taslak, günlük gazetelerin en az bir yıl yada temelli olarak kapatılması ve onun devamı niteliğindeki yayımların toplatılması olanağını tanımış bulunmaktadır. Bir günlük gazetenin bir yıl kapatılması, kuşkusuz o gazetenin sonu demek olacaktır. Böylesi bir tehdit altında bir özgürlüğün kullanılmasından ise söz edilemez. Neki taslak bu kadarla da yetinmeyip, 30 ncu maddesinde bir adım daha atıyor ve bu halde verilecek bir mahkumiyet kararı ile birlikte basımevi ve eklentilerine de,suç aleti sayılarak, elkonulacağını ilan ediyor. Böylesi ağır koşullar ve sınırlamaların anayasada yer alması, onların yasalara yansımasında,yani somutlanıp ayrıntılı hale getirilerek düzenlenmesinde, daha baskıcı bir nitelik kazanmasına doğal olarak yol açma olanağını doğurmaktadır.

Basın özgürlüğü bu denli sınırlandırılmış bir rejime özgürlükçü ve demokratik rejim denilmesinin elbette hiçbir olanağı yoktur.

DERNEK KURMA YASAĞI

Anayasa taslağı öncelikle derneklerin 12 nci maddede yazılı genel sınırlamalara aykırı hareket edemiyeceklerini söylerken, o maddenin tam bir tepki, hatta adeta bir hırs alma güdüsüyle kaleme alındığını da itiraf etmiş oluyor. Böylece maddenin, cunta ve gerici güçlerin sürekli kullandığı, "devlet dernekler tarafından yönetilir bir hale gelmişti..." suçlamasının ürünü olarak taslağa girdiği anlaşılıyor.

Bu biçim, hukuk tekniği açısından da gereksiz ve hatalı bir yazım biçimidir. Çünkü, 12 nci maddede öngörülen sınırlamaların tüm hak ve özgürlükler için geçerli olduğu, "Bu maddede yeralan sınırlama nedenleri temel hak ve özgürlüklerin tümü için geçerlidir" denilerek zaten açıklanmıştır. Öyleyse burada yinelenmesi, saptadığımız sübjektif neden dışında, objektif ve hukuksal bir değer ve anlam taşımamaktadır. Ayrıca bu biçim, hazırlayıcıların, ne denli baskıcı ve özgürlükleri yoketmeyi hedefleyen bir yönetimi amaçladıklarını da göstermektedir.

TÜSTAV

Taslağın dernekleşmeye ilişkin 33 ncü maddesi bu genel sınırlama ile yetinmeyip, daha öteye giderek başka sınırlama ve anti-demokratik kurallar getirmektedir. Buna göre dernekler;

. siyasi amaç güdemezler,
. siyasi faaliyette bulunamazlar,
. siyasi partilerden destek göremezler,
. siyasi partilere destek olamazlar,
. sendikalar, kamu kurumu niteliğindeki meslek kuruluşları ve vakıflarla"bu amaçla" ortak hareket edemezler.

Siyaset Yasağı Adına Dernekler Yaşamdan Koparılıyor:

Anlaşılan, anayasa taslağı siyasi partilerle ve dernekleri birbirinden ayırmaktadır. Bu doğrudur. Gerçekten de, siyasi partiler ile dernekler ayrı nitelik ve özellikte örgütlerdir. Ancak bu ayırım, maddenin öngördüğü bu yasakları haklı kılar mı? Bu soruyu doğrulukla yanıtlamak için, öncelikle geçmişte de çok tartışılmış olan "siyasi amaç ve faaliyet" kavramlarından ne anlaşılması gerektiği yanıtlanmalıdır.

Bilindiği gibi siyasi amaç ve faaliyet, biri dar öteki geniş anlamda ikiye ayrılır. Dar anlamıyla siyasi amaç, devlet iktidarını almak ve yönetmek amaçlarında somutlanmaktadır. Buna bağlı olarak da siyasi faaliyet, bu amacı gerçekleştirecek çalışmalarda bulunmaktır. Bu anlamıyla siyasi amaç güdebilecek, daha yerinde bir deyişle, gütmesi gereken örgütler dernekler değil siyasi partilerdir. Bağlı olarak da, aynı anlamda siyasi faaliyette bulunacak örgütler, yine dernekler değil siyasi partilerdir.

Geniş anlamıyla siyasi amaç ve siyasi faaliyet kavramlarına gelince; toplum yaşamının her alanına ilişkin görüş açıklamaları, son irdelemede bu kavram içine girer. Hangi konunun ve alanın siyasi amaç taşıyıcı nitelikte olduğuna kim, nasıl ve hangi ölçütlerle karar verecektir ? Tersini söyleyelim, bir konunun siyasi amaç (nitelik) taşıdığını söyleyerek yasaklamak da siyaset değil midir ?

Soruları somutlayıp soralım; dünyada adil ve kalıcı bir barışın gerçekleşmesi, tam ve genel bir silahsızlanma, tüm askeri paktların kaldırılması, barıştan yana bir politikanın istenmesi siyasi bir nitelik taşımakta, bu amaç etrafında örgütlenmek ve faaliyette bulunmak, siyasi faaliyette bulunmaktır denilerek yasaklanacaksa; bunların tersine amaçlar ve o amaçlar için faaliyette bulunmak siyasi nitelik taşımış olmayacak mıdır ? Başka bir örnek; anayasada çok sık sözü edilen "Atatürk ilke ve devrimlerini korumak ve geliştirmek" amacını siyasi amaç saymamak mümkün müdür ? Yine başka bir örnek; anayasada yer alan kıyıların korunması, özel mülkiyete konu yapılmaması ilkesi doğrultusunda bir amaçla örgütlenmek ve faaliyette bulunmak olanaklı olmayacak mıdır ?

Görülüyorki, siyasi iktidarı ele geçirmek amacı ve bu yöndeki faaliyetlerin dışında kalan, yaşamın tüm alanları geniş anlamıyla siyasi amaç kavramı içine girmektedir.

Böyle olunca maddedeki bu düzenleme, aslında geniş anlamda siyasi amaç kavramına giren konu ve alanlarda örgütlenme özgürlüğünü özünden kaldırıcı bir nitelik taşımaktadır. Çünkü, dar anlamda siyasi amaç güdecek ve faaliyette bulunacak siyasi partilerin kurulmasına ilişkin kurallar — taslakta ayrıca düzenlenmiş bulunmaktadır.

Devam edelim, bir dernek kuruluş amacına uygun düşen bir noktada bile, taslaktaki düzenlemeye göre, herhangi bir siyasi partiyi

destekleyemeyecek yada bunun tersi olamıyacaktır. Dahası dernekler, sendikalar, kamu kurumu niteliğindeki meslek kuruluşları ve vakıflarla "bu amaçla" ortak hareket edemiyeceklerdir. Bu düzenlemeyi, derneklerin siyasi partileri destekleyememesi yada onlardan destek görememesini haklı kabul edebilecek bir düşünce bile tasvip edemez. Bir kere, cümlede yer alan "bu amaçla" deyiminden ne anlaşılması gerektiği açık değildir. Kaldıki, bu deyimin siyasi amaç ve faaliyet gütmekle bağıntılı olduğu kabul edilse bile bu düzenlemenin mantığı ile beraber olmak kolay değildir. Bir örnek verelim; idam cezalarının kaldırılmasını savunmak, geniş anlamıyla, siyaset yapmak kavramı içine giren bir konudur. Diyelimki bu amacı güden bir dernek, anayasadaki sınırlamaya rağmen kurulmuş olsun, bu derneğin aynı konuda, örneğin Barolarla ortak faaliyette bulunması, maddedeki düzenlemeye göre yasak olacaktır. Yada sendikalaşma hakkı olmayan çalışanların dernekleri, sendika hakkı istemi temelinde görüşü benimseyen sendikalarla, "bu amaçlar" la işbirliği yapamıyacaktır.

Kuşkusuz böylesi bir anlayış biçimini demokratik anlayışla bağdaştırmak olanaklı değildir. Maddede öngörülen özgürlüğün özünü tümü ile tehdit altına sokan anti-demokratik sınırlamar bu kadarla da kalmamakladır.

Yargıç Güvencesi Kaldırılıyor:

Derneklerin kanunun öngördüğü hallerde yargıç kararıyla kapatılacağı söylenirken önce; "Devletin ülkesi ve milletiyle bölünmez bütünlüğünün, milli güvenliğin, kamu düzeninin, başkalarının hak ve özgürlüklerinin korunması ve suçların önlenmesi..." gibi karanlık kavramlara dayalı olarak, ".... gecikmesinde sakınca bulun"duğunda hakim kararına kadar, yetkili mercii emriyle çalışmalarının durdurulabileceği düzenlenmiştir. Neki tasarı, daha da bir adım atarak, derneklerin hakim kararı ile kapatılması kuralını tümüyle ortadan kaldırmıştır. "Devletin ülkesi ve milletiyle bölünmez bütünlüğünün, milli güvenliğin ve genel asayişin korunması amacıyla dernekler İçişleri Bakanlığınca da kapatılır" hükmünü getirmiştir. Bu kavramların belirsizliği bir yana, taslak böylece yürütmeye yargının üstünde bir yer vermekte ve yargıya güvensizliğini dile getirmektedir.

Nihayet taslak son fıkrasında, "Bu madde hükmü vakıflara ve bu nitelikteki kuruluşlara da uygulanır" diyerek örgütlenme özgürlüğüne son darbesini indiriyor.

TOPLANTI ve GÖSTERİ YÜRÜYÜŞLERİ HAKKI

Bu hakkın ve özgürlüğün kullanılma koşul ve kuralları anayasanın 12 nci maddesindeki genel sınırlama çerçevesinde ve çıkarılacak yasa tarafından düzenlenecektir.

Taslak, bu konudaki 34 ncü maddenin son fıkrasında ayrı ve özel bir sınırlama daha getiriyor. Buna göre; "dernekler, sendikalar ve kamu kurumu niteliğindeki meslek kuruluşları kendi konu ve amaçları dışında toplantı ve gösteri yürüyüşü düzenleyemezler ve konu ve amaçları dışındaki toplantı ve gösteri yürüyüşlerine katılamazlar." Böylece taslak, yasa koyucuya ve yürütmeye bu hakkı tamamen ortadan kaldırabilecek bir yasama ve uygulama olanağı açmış olmaktadır.

İSTAV

ANAYASA TASLAĞI SOSYAL ve EKONOMİK HAKLARI NASIL KISITLIYOR ?

Taslak 41 nci maddeden başlayarak, 74 ncü maddeye kadar sosyal ve ekonomik yaşama ve haklara ilişkin bir dizi düzenlemeler yapmıştır. Bu maddelerin bazıları bildirge, dilekler niteliğini taşıyacak biçimde kaleme alınmıştır. Gerçekleştirmek amacını değil, kapsamına girenlere hoş görünmeyi, aldatıcı bir amacı içermektedir. Bunun en açık kanıtı taslağın 74 ncü maddesidir.

Bu maddeye göre, "Devlet sosyal ve ekonomik alanlarda anayasa ile belirlenen görevlerini ekonomik istikrarın korunmasını gözeterek MALİ KAYNAKLARININ yeterliliği ölçüsünde yerine getirir." Bunun açık anlamı, bir yandan bu ödevlerin yerine getirilemeyeceğinin itirafıdır. Ama öte yandan da; devletin, kişilerin sosyal ve ekonomik istemlerine, toplumsal kalkınmanın gereklerine karşılık ekonomik istikrarın korunmasını esas alacağıdır. Ancak, bu istikrarın gözetilmesinde ne gibi ölçütlerin kullanılacağına açıklık getirici bir işaret madde de yer almamaktadır. Buna karşılık, taslağın tümünde, devletin ekonomik istikrarı korumak adına tekellerin, büyük iş çevrelerinin ve büyük toprak sahiplerinin çıkarlarını koruma işlevini üsleneceği anlayışı göze çarpmaktadır.

TOPRAK REFORMU ASKIYA ALINIYOR

Nitekim taslağın, toprak mülkiyetine ilişkin 44 ncü maddesi böyle bir anlayışı yansıtmaktadır. Bu maddede köylüye toprak dağıtımı ağır ölçülerde sınırlanmaktadır. Bilnidiği gibi, Türkiye'de bugüne dek gerçek bir toprak reformu yapılmamıştır ve milyonlarca köylü ailesi tümüyle topraktan yoksunken çok geniş alanlar büyük toprak sahiplerinin mülkiyetinde bulunmaktadır. Durum böyleyken, taslak toprak dağıtımında , 1961 Anayasasında olmayan bir sınırlama getirerek, şu sıranın izleneceğini öngörüyor; önce devlet toprakları, sonra gene devlete ait ıslah yoluyla tarıma elverişli hale sokulacak topraklar, nihayet özel mülkiyete ait fakat iyi işlenmeyen toprakların dağıtımı.

Öte yandan, tasarının 48 nci ve 49 ncu maddelerinde kamulaştırmaların rayiç bedel (o günkü piyasa fiyatı) üzerinden ve peşin ödeme (bir kerede nakden) yapılacağı açıklanmaktadır. Bu ölçü, 1961 Anayasasında bulunan kamulaştırmaların "vergi değeri" üstünden yapılmasını öngören düzenlemeyi tümüyle değiştirmektedir.

Bu iki madde birlikte ele alındığında, bir toprak reformunun gerçekleşmesinin büyük ölçüde engellendiği, kamulaştırma halinde büyük toprak sahipleri ve tekellere haksız büyük zenginlikler sağlanacağı, dahası kamulaştırmaların hemen hemen olanaksızlaştırıldığı görülmektedir.

Sonuç olarak, devletin yurttaşlara karşı ekonomik ve sosyal ödevlerini ancak "mali kaynakların yeterliliği" ölçüsüyle sınırlayarak bu ödevleri fiilen ortadan kaldıran taslak, büyük toprak sahipleri ve tekellerin çıkarlarını çifte güvence altına almıştır.

ANAYASA TASLAĞI SENDİKA, TOPLU SÖZLEŞME, GREV HAKLARINI KALDIRIYOR, LOKAVTI ANAYASAL HAK YAPIYOR

Sendikaların Çalışma Alanları Daraltılıyor:

56 ncı madde sendikal faaliyet başlığı altında, sendikaların neler yapamıyacağı ve sendikal faaliyetlerin sınırlarını saymakla başlıyor. Buna göre, sendikalar taslağın 12 nci maddesinde yazılı genel sınırlamalara aykırı hareket edemiyecekleri gibi;

- siyasi amaç güdemezler,
- siyasi faaliyette bulunamazlar,
- siyasi partilerden destek göremezler,
- onlara destek olamazlar,
- dernekler, kamu kurumu niteliğindeki meslek kuruluşları ve vakıflarla "bu amaçla" ortak hareket edemezler.

Bu gerekçeler, dernekler konusundaki sınırlama gerekçeleri ile koşutluk içindedir.

Bilindiği gibi işçi sendikaları daima sınırsız grev hakkını ve lokavtın yasaklanmasını isteye gelmişlerdir. Bu istem ve bu istem uğruna savaşım, tarihsel ve evrensel bir nitelik ve gelişim göstermektedir. Anayasa taslağı ilerdeki maddelerde görüleceği gibi, her ikisini de yasaklamaktadır. Öyleyse, sendikaların bu yasaklamaya karşı çıkması siyasi bir nitelik taşıyacak ve bu maddedeki yasaklama kapsamı içine girecektir. Buna göre sendikalar, genel grev yasağının ve lokavtın kaldırılması için faaliyette bulunamıyacakları gibi, bu yönde çalışma yapacağını açıklayacak, herhangi bir siyasi partiyi destekleyemiyeceklerdir. Hatta o siyasi parti ile aynı görüşleri benimsediklerini açıklamaları bile onu desteklemek sayılabilecek ve yaptırımla karşılaşma sonucunu doğuracaktır.

Madde, sendikaların bugün askersel rejim altındaki sınırlı faaliyetlerini bile geleceğe yönelik yok etmeyi amaçlamıştır. Örneğin; maddenin sendika aidatları konusunda getirdiği düzenlemeyi Türk-İş bugün eleştiriyor. Görüş açıklamasında, yani faaliyette bulunuyor. Bu maddenin aynen kabul edilmesi halinde, askersel yönetimden sonra gelecek anayasal dönemde Türk-İş aynı olanağı bulamıyacaktır.

Sendikalar Mali Yönden Çökertilmek İsteniyor:

Burada yeri gelmişken vurgulamamız gereken nokta, sendika aidatları konusunda taslağın getirdiği yeni sistemdir. Buna göre, sendikalara üye olan işçilerin üyelik aidatları, günümüzdeki uygulamaya aykırı olarak, işveren tarafından doğrudan işçi ücretlerinden kesilerek sendikalara ödenmesi sistemi terk edilmektedir. Türkiye sendikal yaşamında Check-Off sisteminin kaldırılması, sendikaların ağır mali kayıplara uğramasına yol açacaktır. Bu da onların, üyelerine karşı görevlerini yerine getirmelerini güçleştirecektir. Bu düzenleme daha bugünden büyük tepkiler doğurmuştur.

Nihayet madde son fıkrasında, sendikalar grev fonlarını devlet bankalarına depo etme zorunluğunu koymaktadır. Bu, bir yandan sendika gelirlerinin bir bölümünü atıllaştırıp dolaylı olarak işverenlerin hizmetine tahsis etme sonucunu doğuracak, öte yandan da sendikanın grev halinde parasal gücünün ne olduğunun hasım işveren tarafından öğrenilmesine olanak sağlayacaktır.

TÜSTAV

Grev Hakkı Yasaklanıyor:

Taslağın 58 nci maddesi ise grev ve lokavt hakkı başlığını taşımaktadır. Çağdaş anayasalarda ve 1961 Anayasasında hak olarak tanınmamış bulunan lokavt, anayasal bir hak olarak kabul edilmiştir. Böylece lokavt grev ile eşdeğerde bir güç ve hukuksallık kazanmaktadır. Hatta, grev göre üstün bir korunmaya layık görülmüştür. Nitekim, grev uygulaması sırasında işyerinde meydana gelebilecek zararlardan işçiler ve sendikaları sorumlu tutulurken, işçiler açısından lokavt nedeniyle doğacak zararlardan işveren sorumlu tutulmamıştır.

Öte yandan madde grev hakkına;

. iyi niyet kurallarına aykırı tarzda,
. toplum zararına,
. milli serveti tahrip edecek şekilde kullanılamaz diyerek bir yasaklama getirmektedir. Burada sayılan gerekçelerin hiçbiri olması gereken açıklık, kesinlik ve nesnellik niteliklerini taşımamaktadır. Grevin iyi niyet kurallarına aykırı tarzda kullanılamamasından ne anlaşılacak ve bu ölçütün yasalara yansıması nasıl gerçekleştirilecektir ? Bir uyuşmazlığın bir taraf için iyi olan yanı, öbür taraf için iyi niyetin ifadesi olmayabilir. İyi niyet olaydan olaya, kişiden kişiye ve zamandan zamana değişen, nesnel olmayan bir ölçüttür. Her zaman için bir grevin bu gerekçeyle yasaklanması yada durdurulması olanağı böylece açık tutulmuştur.

Aynı biçimde,bir grevin toplum zararına yada milli serveti tahrip edici olduğunun da nesnel bir ölçütü yoktur. Yalnızca üretimin durdurulmuş olması bile,bazen tek başına toplum zararına aykırı yada milli servetin tahribi sayılmasına olasılık tanıyabilir. Bu durumda grev hakkının tepesine, her an düşmeye hazır bir Demokles'in kılıcı asılmış olmaktadır.

Grev hakkını böylesine ortadan kaldırıcı biçimde tehdit altına almakla yetinmeyen tasarı, grev hakkının eksiksiz ve bir bütün olarak kullanılmasını, yani siyasal amaçlı grev hakkı ile dayanışma ve genel grev haklarını da açıkca yasaklamıştır. Dahası 59 ncu maddesindeki düzenlemeyle tasarı, en fazla on işçi çalıştıran işyerlerinde hem toplu sözleşme ve hem de grev hakkını, bu işyerindeki çalışma şartlarının saptanmasını Bakanlar Kurulu'na bırakarak, tümüyle yasaklamıştır.

Başbakanlık Devlet İstatistik Estitüsü tarafından yapılan Genel Sanayi ve İşyerleri Sayımı'na göre; Türkiye'de imalat sanayi ve işyerlerindeki her 100 işletmeden 90'ı, 10 ve daha az işçi çalıştırmaktadır. Dokuma ve mobilya gibi dallarda bu oran 93-97'yi bulmaktadır. Yine, SSK'na bildirge veren her 100 işletmeden 88'i, 10 ve daha az işçi çalıştırmaktadır. Böylece, anayasa taslağının bu hükmü somutta, Türkiye'deki işyerlerinden en az yüzde 88'inde toplu sözleşme ve grev hakkını tümüyle yok etmiş olmaktadır.

Grev ve toplu sözleşme hakkını tümüyle ortadan kaldırıcı bir başka olanağı da, grevin yasaklanması ve ertelenmesi durumlarında uyuşmazlığın doğrudan ve kesin olarak Yüksek Hakem Kurulu'nca çözümleneceğini söyleyerek, 58 nci maddede düzenlemektedir. Bu düzenlemeye koşut olarak Yüksek Hakem Kurulu tasarının 149 ncu maddesinde anayasal bir kuruluş haline getirilmektedir. Yüksek Hakem Kurulu'nun

kuruluş ve yetkilerini düzenleyen 149 ncu maddeyle de grev hakkına yeni bir darbe daha indirilmektedir. Madde, sendikaların grev hakkını gerçekte 2 ay ile sınırlamaktadır.

Çünkü, maddenin birinci fıkrasında iki ay süren grev halinde Çalışma Bakanlığı'nın yada işverenin başvurusu üzerine uyuşmazlığın YHK'nca kesin olarak çözümlenecceği yazılıdır. Bu,iki ayın sonunda grevin sona erceceği anlamını doğurmaktadır. İki ayla sınırlı olan bir grev hakkını tanımak, bir yandan grev hakkını ortadan kaldırmaktadır. Öte yandan da tarafları, bu iki ayın sonunda YHK'na gitmek ve YHK'nun toplu sözleşmeye ilişkin kararını kabul etmek zorunda bırakmasıyla da, özgür toplu pazarlık hakkını yok etmektedir.

İnsanca Ücret Yerine Ücretli Kölelik:

Taslak,1961 Anayasasında ücret konusundaki;yapılan işe uygunluk, insanlık haysiyetine yaraşır bir yaşayış seviyesi sağlamaya elverişlilik ve adaletlilik ölçütlerini terk etmektedir. Buna göre asgari ücretin saptanmasında;

. ülkenin ekonomik gücü,
. işkollarının özellikleri,
. bölgelerin sosyal ve ekonomik farklılıkları,
. çalışanların yaşam düzeyinin sürdürülmesi,
. fiyat istikrarsızlıklarını önlemek,
ölçütleri geçerli olacaktır.

Bu düzenleme, öncelikle devlete asgari ücreti dondurmak için anayasal bir olanak tanımaktadır. Çünkü; siyasi iktidarlar, ülkedeki ekonomik bunalımları, işkollarındaki sorunları, bölgelerin özelliklerini ve fiyat artışlarını öne sürerek asgari ücreti yıllarboyu aynı düzeyde tutabilir hale gelmektedirler.

İkinci olarak, üsgari ücretin insanlık haysiyetine yaraşır olmasının aranmayıp, işçinin ölmeden yaşamını sürdürecek ölçüde tutulmasını olanaklı hale getirecektir. Bu açıkca, boğaz tokluğuna çalışmayı anayasal kılmaktır,

Nihayet, ücretin adalete uygun olması yerine ülkenin ekonomik gücüne uygun olması ilkesi getirilmiştir. Kuşkusuz ülke ekonomisinin gücü denildiğinde söz konusu edilen, ülkenin değil ekonomiye egemen olan sınıfın gücüdür. Böyle olunca da madde, ücretlerin bu sınıfın ekonomik çıkarlarına ters düşmeyecek, onun zararına işle iyecek biçimde ayarlanmasını öngörmektedir.

Taslak 62 nci maddesinde ücretin saptanmasında belirleyici ögeleri saymıştır. Maddenin en başında ücretin ve eklentilerinin saptanmasında başvurulacak ölçütler olarak;

. çalışma sürelerine,
. iş verimine,
. iş değerine ve
. işin niteliğine uygun olmak,
tanımlamaları sayılmaktadır. Madde, tümüyle işverenlerin değerlendirilmesine kalmış bu ölçütleri koymakla en temel, çağdaş kıstas olan, emekçinin insanca yaşayabilme hakkını ayaklar altına almaktadır.

TÜSTAV

Toplu Sözleşme Hakkı da Sona Erdiriliyor:

Burada, bir noktaya daha kısaca dokunmak gerekiyor. Toplu sözleşmelerin getireceği hükümler karşısında yasaların taban olması kuralı, bu taslakta, eski anayasa ve yürürlükteki yasalara da aykırı olarak, terk edilmiştir. Taslak, toplu sözleşmelerle yasaların üstünde düzenlemeler yapılamıyacağını söylemekle, yasaları toplu sözleşmelere göre tavan olarak kabul ediyor. Bu durumda, yasalarla yada kanun gücünde kararnamelerle, toplu sözleşme özgürlüğü ve hakkının kullanımı tamamen ortadan kaldırılacak biçinde sınırlanabilecektir.

TÜRKİYELİ GÖÇMEN İŞÇİLER ALDATILMAK İSTENİYOR

Sosyal ve ekonomik haklar başlığı altında toplanan maddeler arasında, salt bildirge niteliğinde yeralanlarından birisi de, göçmen işçiler hakkındaki 69 ncu maddedir.

Açıktır ki madde, döviz kaynağı olarak görülen yabancı ülkelerdeki işçilerimize yönelik propagandif bir amaç ve değerin ötesinde başka bir anlam taşımamaktadır. Çünkü maddede, devletin alacağı söylenen önlemler, aslında ağırlıklı olarak, işçilerimizin bulunduğu ülkelerin egemenlik alanlarına giren, onların iç hukukları içinde kalan konulara ilişkindir.

Bu nedenle de madde, gerçekci değildir. Tek gerçekci yanı, geri gönderilmek istenen işçilerimizin yurda dönüşlerinde yardımcı olunacağını söyleyen son cümlesidir.

Öte yandan, bu işçilerimize oy ve referanduma katılma hakkı tanınmamıştır. Ama basında, göçmen işçilerimizin anayasa güvencesi altına alındığının propagandası yapılarak, onların anayasayı olumlu buldukları yönünde desteklerinin alınması, bu yollada Türkiye'ye dönük propaganda zemini yaratılmak istenmektedir.

ANAYASA TASLAĞI ve SEÇMEN YAŞI

Taslağın 76 ncı maddesi seçmen yaşını 21 yaş olarak kabul ediyor. Türkiye'de rüşt yaşı 18'dir. 18 ile 21 yaş arasındaki yaş diliminde bulunan gençlerin siyasi düşünce ve faaliyetleri nedeniyle sorumluluğu kabul edilmekte, yargılanmakta ve hatta ölüm cezası ile cezalandırılmaktadır. Sorumluluğun olduğu yerde hak ve yetkinin de bulunması doğaldır. Böyle iken taslak, seçmen yaşını 21 yaş olarak saptamakla gerçeklere ve yaşama ters düşmesinin yanısıra, nicel olarak oldukça önemli bir nüfusu seçime katılma hakkından yoksun bırakmıştır.

Bunun sonucu olarak da, hem genel oy kuralına ayrıcalık getirmiş ve hem de halk iradesinin bütün halinde yansıması aksatılmıştır. Öte yandan, günümüz teknolojisindeki gelişmenin kitle iletişim araçlarına kazandırdığı ivme ile kültür birikiminin nitel ve nicel boyutları, siyasi rüştün eskiye göre daha erken oluşması sonucunu doğurmaktadır. Bu nedenle de, seçmen yaşını 21 yaş olarak saptamak yanlıştır.

ANAYASA TASLAGI SİYASİ PARTİ ÖZGÜRLÜĞÜNÜ ENGELLİYOR

Demokratik rejmin düşmanı olan, faşizmi savunan partiler özellikle Ikinci Dünya Savaşı sonrası anayasalarda yasaklanmıştır. Buna karşılık, komünist partiler Avrupa'da özgürdür. Çünkü bu sonuncunun birincisi ile yani faşist partilerle aynı yerde birlikte ve eşdeğer sayılamıyacağı, çağımızda artık açıklık kazanmıştır.

Işte, taslağın siyasi partilerle ilgili 77 nci maddesi tam da bu anlayışın karşısında ve ona aykırıdır. Madde demokrasiye nesnel olarak düşman, faşist partileri yasaklarken komünist partiyi de aynı yerde, onunla eşdeğerde kabul ederek yasaklamaktadır.

78 nci madde ise, siyasi partilere ilişkin başka özel sınırlamalar koymaktadır:

İlkönce, siyasi partilerin anti-demokratik niteliği açık olan 13 ncü maddenin sınırları dışına çıkamıyacaklarını söylemektedir.

İkinci olarak, "siyasi partiler, kendi politikalarını yürütmek ve güçlendirmek amacıyla; dernekler, sendikalar, vakıflar, kamu kuruluşu niteliğindeki meslek kuruluşlarıyla maddi ve manevi yönlerden güçbirliği yapamazlar" hükmünü getirmektedir.

Madde üçüncü ve önemli bir başka sınırlamayı; kapatılan partinin kurucuları ile merkez yönetim organlarındaki üyelerinin başka ad ve programla bile yeni bir parti kuramıyacaklarını, kurulmuş bir başka partinin yönetim ve denetim organlarında görev alamıyacaklarını söyleyerek düzenlemektedir.

TÜSTAV

BÖLÜM III

CUMHURİYETİN TEMEL ORGANLARI

GENEL OLARAK

Taslak, Cumhuriyetin Temel Organları başlığı altında yasama, yürütme ve yargı erklerini ayrı ayrı ele alarak incelemiş ve kuvvetler ayrılığını ilke olarak benimsemiştir. Neki, bu üç organın, kuvvetin ilişkileri yakından ele alındığında, aslında kuvvetler ayrılığı ilkesinin yürütmeden yana bozulmuş olduğunu görüyoruz. Dahası, yürütme içinde de Cumhurbaşkanına ayrıca üstün bir güç verilmiş bulunuyor.

Bağlı olarak da, gerek yeni getirilen kurum ve kuruluşlar ve gerekse düzenlenen bir dizi kuralların sonucu olarak taslak, otoriter bir yönetimi halkımıza dayatan bir nitelik kazanmıştır. Dahası, bunalımları çözümlemek iddiası ile yola çıkarak böylesi bir antidemokratik bir yönetime varılırken, yeni bunalımlar doğurmaya da açık bir düzenleme yapılmıştır.

Taslağın bu niteliğini açıklığa kavuşturmak için konuyla ilişkin maddelere biraz daha yakından bakmak yararlı olacaktır.

ERKİ ELİNDEN ALINAN YASAMA ORGANI

Taslak 7 nci maddesinde, yasama yetkisini TBMM'ne vermiş ve bu yetkinin ilke olarak devredilemiyeceğini söylemiştir. Ama aynı maddenin son cümlesi, anayasanın bu ilkeye ayrıcalıklar koyabileceğine de işaret etmektedir. Gerçi, bu ayrıcalıkların neler olduğu ve hangi maddelerde düzenleneceği açıkca gösterilmediğinden, ilk bakışta anlaşılamıyor. Ama öyle görülüyorki, burada gerek olağan hallerde Bakanlar Kuruluna ve gerekse olağanüstü hallerde Cumhurbaşkanı ile Bakanlar Kuruluna birlikte tanınacak, kanun hükmünde kararname yetkisi kastedilmiştir. Nitekim, taslağın 86 ncı maddesi kanun hükmünde kararname çıkarma yetkisi vermeyi TBMM'nin görevleri arasında saymıştır. Öte yandan, 137 nci maddede de, olağanüstü hal süresince Cumhurbaşkanının Bakanlar Kurulu ile birlikte kanun hükmünde kararname çıkarabileceğini düzenlemiştir.

Seçilme Hakkı Kısıtlanıyor:

84 ncü maddesinde, Millet Meclisine seçilme nitelik ve özelliklerinde de 1961 Anayasasından ayrılan taslak, yeni ve daha ağır kısıtlamalar getirmektedir. En başta, 1961 Anayasası milletvekilliğine seçilebilmek için okuma-yazma bilmek koşulunu kabul etmişken, taslak bu konuda en az 8 yıllık eğitim zorunluluğu getirmektedir. Türkiye'deki 8 yıllık eğitim görmüş nüfusun genel nüfusa oranı gözönüne alındığında, özellikle halkın çoğunluğunu oluşturan işçi ve köylülerin milletvekili seçilme olanağının ellerinden alınmış olduğu ortaya çıkmaktadır. Böylece taslak, seçilme hakkını ancak eğitim göresilme olanağına ve gücüne sahip olanlara özgü kılarak genellik ve demokratiklik ilkelerini ihlal etmiştir.

Öte yandan, gene aynı madde içinde taslak, eski metindeki 5 yıllık hapis cezası sınırını da değiştirmiş ve 6 aylık hapis cezası bulunanların milletvekili seçilemiyeceklerini kabul etmiştir. Bu kabulün uygulamadaki somut sonucu; demokratik hak ve özgürlüklerini

kullanırken, sendikal yada demokratik örgütlerdeki çalışmaları veya yazılı ve sözlü basında düşünce açıklamaları vede toplantı ve gösteri yürüyüşlerine katılmaları nedeniyle suçlanıp, mahkum edilmeleri olasılığı ile karşılaşabilecek tüm yurttaşların milletvekilliği hakkından yoksun kalmasıdır. Özellikle de, sıkıyönetim mahkemelerinde 6 aylık mahkumiyetlerin temyiz dışı bırakılmış olması, bu düzenlemenin anti-demokratik nitelik taşıyan sonucunu daha büyük boyutlara vardırıyor.

Taslak, 1961 Anayasasında memurların milletvekili adayı olmaları halinde memurluktan ayrılmaya zorlanamıyacaklarını belirten hükmü kaldırmıştır. Yanısıra, 1961 Anayasısındaki, hangi memurların ne gibi şartlarla aday olabileceklerini düzenleyen hüküm de, taslakta yer almamaktadır.

Bu konuyla ilgili olarak, "kamu hizmeti görevlilerinin, ne gibi şartlarla milletvekili adayı olabilecekleri kanunla düzenlenir" hükmü getirilmiştir. Böylece memurlar, milletvekili adayı olmalarında yararlandıkları anayasal dayanaktan yoksun bırakılmışlardır. Bu konuda herşey çıkarılacak yasaya bırakılmıştır. Böylece de, Türkiye'deki 1.5 milyon memurun seçilme hakları önemli ölçüde zedelenmiş, tehlikeye girmiştir.

Nihayet, taslak 13 ncü maddede düzenlenen ve demokratik hak ve özgürlüklerin ana kullanımıyla ilgili en ağır yaptırım olarak, "hak kaybı"na uğramış bulunanların da milletvekili olamıyacaklarını söylüyor. Diyebiliriz ki, maddenin bu düzenleniş biçimiyle milletvekili seçilme hakkı ve olanağı çok sınırlı ve dar bir kesime tanınmıştır. Bunun sonucu olarak da halkın yönetime, milletvekili olarak katılma olanağı büyük ölçüde yokedilmiş bulunmaktadır.

Burada son olarak bir başka soruna daha değinmeliyiz. Milletvekillerinin seçildikleri bölgenin yada kendilerini seçen seçmenlerin değil, tüm ulusun adına görev yapacakları kabul edilmişken, bu kurala tam ters bir düzenleme yapılmış bulunuyor. Buna göre, Anayasa Mahkemesi'nin kapattığı bir partiye üye milletvekillerinin de görevi sona ermektedir. Kuşkusuz tüm bu düzenlemeleri, demokratik saymak olanaklı olmadığı gibi, onların aynı zamanda yasama organını sayıflatıcı, ikinci plana atıcı bir nitelik taşımaktadırlar.

Yasama organının oluşumuna bu denli sınırlamalar getiren taslak, onun görev ve yetkilerini de aynı biçimde yürütmenin ve yürütme içinde de özellikle Cumhurbaşkanından yana sınırlandırmış ve onu güçsüzleştirmiştir. Nitekim, Cumhurbaşkanına ve Bakanlar Kuruluna kanun gücünde kararname yapma yetkisi vererek, yasama organının yetkilerine onları ortak etmekle yetinmeyen taslak daha başka adımlar da atmış bulunuyor.

Taslak Meclisin Yetkilerini Cumhurbaşkanıyla Paylaştırıyor:

En başta Silahlı Kuvvetlerin kullanılmasına izin vermeyi düzenleyen 88 nci maddede, "Ülkenin ani bir silahlı saldırıya uğraması ve bu nedenle silah kullanılmasına derhal karar verilmesinin geçinilmez olması halinde Cumhurbaşkanı da, Türk Silahlı Kuvvetleri'nin, silah kullanmasına karar verebilir" hükmü yeralmıştır. Bu, yeni ve önemli bir hükümdür. İlk bakışta olağan gibi geliyorsa da, anayasa tarihimizde böylesi bir düzenlemeye ilk kez bu taslakta yer verilmiş olmasının elbette bir nedeni vardır.

TÜSTAV

Aynı maddenin birinci fıkrası ve taslağın egemenlikle ilişkin 5 nci maddesi, Türkiye'nin bağlı olduğu askersel anlaşmalarla, cuntanın dış politika alanında izlediği çizgiyi,günümüz dünyasındaki uluslararası ilişkilerde görülen konjonktürle birlikte ele alıp incelemek, böyle bir düzenlemeye hangi nedenle gerek duyulduğuna açıklık getirmektedir.

Türkiye uluslararası yetkileri bulunan ve bu nedenle de taslağın 5 nci maddesinde millet egemenliğinin kullanılmasına ortak kabul edilmiş NATO'nun üyesidir. 88 nci maddenin birinci fıkrasında ise, ".... Türkiye'nin taraf olduğu milletlararası andlaşmaların gerektirdiği haller...." de Türk Silahlı Kuvvetleri'nin yurt dışına gönderilmesi yada yabancı kuvvetlerin ülke topraklarında bulundurulmaları Meclis'in yetki alanı dışında tutulmuştur.

Böylesi önemli bir konuya ilişkin yetki boşlukta kalamıyacağı için, taslağın mantığına koşut ve doğal olarak onun, yürütme organının elinde bulunduğunu kabul etmek gerekir. Böylece, Meclis'in halk adına hiçbir biçimde denetimi ve söz hakkı olmaksızın Cumhurbaşkanı, silahlı kuvvetleri savaşa sokmak, yabancı kuvvetleri çağırmak gibi; ülkemizi bir savaşın içine, en azından bir savaş tehlikesinin altına sokabilme olanak ve erkine sahip kılınmıştır.

Bu düzenlemenin getireceği tehdit ve tehlike salt Türkiye'ye özgü olmayacaktır. Taslaktaki düzenleme, varolan ilişkiler zincirinin sonucu olarak, Avrupa'da barış ve yumuşamayı tehlikeye sokucu bir nitelik taşımaktadır.

Devam edelim, taslak meclisler için 5 yıllık görev süresi tanımıştır. Neki 89 ncu maddede bu süre dolmadan kendini yenileme hakkını, 90 ıncı maddede ise seçimlerin bir yıl geri bırakılmasını düzenlemiştir. Ama aynı taslak, bu yetkiyi Meclis'e koşut olarak 90 ıncı ve 132 nci maddelerde Cumhurbaşkanına da tanımış bulunuyor. Böylece yasama organının yetkisinin Meclis ve Cumhurbaşkanı arasında paylaşılmasını öngörmüş oluyor.

Gene taslak, Bakanlar Kurulu'nun göreve başlamasını ve görevini sürdürmesini, parlamenter rejimin kuralları içinde Meclis'in güven oyuna bağlamıştır. Bakanlar Kurulu'nun yada bir bakanın görevine son verme yetkisi böylece Meclis'in eline bırakılmıştır. Neki, gene aynı taslak, Cumhurbaşkanına Başbakanı ve bakanları görevden uzaklaştırma yetkisini tanıyarak, onu yasama organının erkine ortak etmiş bulunmaktadır.

Daha da başka bir konuda, doğrudan yasama işlevinin yerine getirilmesi konusunda da taslak, Meclisin iradesinin karşısına Cumhurbaşkanını koyarak onu yasama işlevi üzerinde etkileyici ve hatta olasılıkla engelleyici bir konuma getirmiştir. Şöyleki; Meclisin kabul ettiği bir yasa Cumhurbaşkanınca yayımlandıktan sonra yürürlüğe girebilir. Oysa taslağa göre, Cumhurbaşkanına yasayı yeniden görüşülmek üzere Meclise geri gönderme yetkisi tanınmış bulunumaktadır. En önemlisi, Cumhurbaşkanı yasayı geri göndermeden önce, dilerse görüşünü almak üzere kendisine bağlı Devlet Danışma Konseyi'ne yollayabilecektir. Tasarı Devlet Danışma Konseyi'nin inceleme süresini bir sınıra bağlamadığı gibi, bu inceleme süresini, Cumhurbaşkanına "geri gönderme", yada "yayımlama" için karar vermek üzere tanınmış olan 10 günlük sürenin dışında tutmuştur. Böylece Meclis ile Cumhurbaşkanı arasında bir yasa konusunda uyuşmazlık çıktığında,

Cumhurbaşkanı o yasayı yürürlüğe koymama yada en azından uzunca bir süre erteleme olanağına, bu taslakta sahip bulunmaktadır. Bu olanak, doğal olarak ona, Meclisin üstünde bir güç ve konum kazandırmaktadır. Bu güç ve konum, hem de doğrudan Meclisin asıl işlevi olan yasama alanında kendini göstermektedir.

TASLAGIN ERKİ TOPLADIGI ORGAN: YÜRÜTME

Taslağa egemen olan espri, yürütmenin yasamaya ve yargıya göre güçlü kılınması ve kendi içinde de Cumhurbaşkanının hiyerarşisine bağlamaktır. Bu itibarla da, bu başlık altında incelenecek konuda taslaktaki düzenlenişi gözeterek Cumhurbaşkanından başlamak yararlı ve gerçekci görünüyor.

Cumhurbaşkanı mı Diktatör mü ?

Anayasa taslağının en önemli konusu ve getirilmek istenen yönetimin kilit noktası Cumhurbaşkanlığı kurumudur. Cumhurbaşkanlığı, sistematik içinde, taslağın yürütmeyi düzenlediği bölümün en başında yer almakla birlikte, gerçekte onun yetki, görev, hak ve işlevleri ile ilgili maddeler taslağın hemen her yerine serpiştirilmiş bulunuyor. Bunun baş nedeni, taslağın devletin yapısına ilişkin taşıdığı çatıda yatmaktadır.

Çünkü, bu anayasa ile getirilmek istenen, Cumhurbaşkanında odaklanan ve ağırlık kazanan, otoriter bir yönetim biçimidir. Nitekim, kurulan yapıda Cumhurbaşkanı yasama organının üstünde bir konuma sahip olmasının yanısıra, yürütme ve yargı alanlarında da daha fazla bir etkinlik ve üstünlüğe sahiptir. Başta Başbakan ve bakanlar olmak üzere, yürütme ve idare ile yargı alanında, ya doğrudan kendisi yada kendisinin atayacağı yetkililer kanalıyla dolaylı atama, denetleme ve hatta görevden alma hak ve yetkileriyle donanmıştır. Böylece de devletin tüm gücünü kendi ellerinde toplamış bulunmaktadır. Bu durumda taslağın, son irdelemede tüm devlet iktidarını - hiç değilse büyük ölçüde- tek şahıs ve makama verdiğini söylemek doğru olacaktır.

Devletin temel organlarının sahip oldukları erkleri Cumhurbaşkanında odaklayan anayasa taslağı, kurduğu otoriter devlet yapısında, gene Cumhurbaşkanına bağlı yeni bir takım kurumlar da getirerek onun gücünü daha da artırmıştır.

Böylece anayasa taslağında öngörülmüş devlet yapısında Cumhurbaşkanı bir yandan tüm erki kendisinde odaklaştıran yetki, işlev ve görev alanlarını genişleten kurallara, öte yandan da erki kullanırken destek bulacağı kurumlara dayanmaktadır.

Cumhurbaşkanının Yetkilerinin Yaygınlaştırılması:

Taslağa ilk bakıldığında, Cumhurbaşkanının yetki ve görevlerinin tek bir maddede toplanmış olduğu gibi bir izlenim uyanmaktadır.

Gerçekte ise, Cumhurbaşkanının, Devlet Başkanı olmasından gelen genel ve geleneksel görev ve yetkilerini düzenleyen taslağın 113ncü maddesinin dışında, onun yetkilerini genişletip, yaygınlaştıran bir dizi madde taslağın değişik bölümlerine serpiştirilmiştir.

TÜSTAV

yasama, yürütme ve yargı alanlarında yeralan hak ve yetkileriyle 113 ncü maddede de sıralanan hak ve yetkilerinin yanısıra taslakta, Cumhurbaşkanına ayrıca Merkez Bankası Başkanını, TRT Genel Müdürü ile Yönetim Kurulunun 3 üyesini ve yeni getirilen bir kurum olan Türk Dil Akademisi'nin 40 üyesinin tamamının ilk kuruluşta atanması yetkileri de tanınmıştır.

Cumhurbaşkanına Bağlı Kurumlar:

Anayasa Taslağı Cumhurbaşkanına bağlı olacak bazı kurumlara yer vermiştir. Böylece, Cumhurbaşkanının geniş bir alanı kapsayan ve erki şahsında odaklaştıran yetkileri kullanmasında etkinlik ve güç sağlanmıştır.

Cumhurbaşkanı erkin kullanımında bu kurumlar kanalıyla, onların oluşumunu yapılandıran sosyal sınıf ve tabakalarla sıkı bir biçimde bağlanmıştır. Bir yandan onların taşıdığı potansiyeli dayanak olarak almıştır. Ama aynı zamanda bu kurumları yapılandıran sınıf ve tabakalar da,Cumhurbaşkanının şahsında yada onunla birlikte erk üzerindeki etkinliklerini daha da artırmaktadırlar.

1. Devlet Danışma Konseyi

Taslak, 1961 Anayasasıyla kurulan Cumhuriyet Senatosu'nu kaldırırken, Cumhurbaşkanına doğrudan bağlı ve halkın iradesini yansıtmayan yeni bir organı Devlet Danışma Konseyi adıyla getirmektedir. Konsey, kuruluşunu düzenleyen 118 nci maddeye göre, "Cumhurbaşkanınca devlete ve millete üstün hizmetlerde bulunmuş kişiler arasından seçilecek yirmi üye" ile "eski cumhurbaşkanları ve eski Anayasa Mahkemesi başkanları ile eski Genel Kurmay Başkanları..."ndan ve bu tabii üyelerin birlikte seçecekleri 10 üyeden oluşmaktadır.

Konseyin iki görevi vardır. 119 ncu maddeden anlaşıldığına göre, Konsey Cumhurbaşkanınca istenilecek konularda araştırma yapmak ve Cumhurbaşkanının yasaları tekrar görüşülmek üzere Meclise geri gönderme yetkisini kullanmadan önce onları inceleyip görüş bildirmekle görevlidir.

Devlet Danışma Konseyi, bu anayasa taslağında halkın iradesinin temsil edileceği siyasi meclisin (TBMM) karşısında, Cumhurbaşkanlığı kurumuna güç ve hareket serbestisi olanağı veren ikinci bir meclis olarak getirilmiştir. Oluşumunda asker-sivil büyük bürokrasinin ağırlıklı olarak yeralacağı anlaşılmaktadır. Cumhurbaşkanı Konseyin doğal başkanıdır, gerekli gördüğü zaman Konseyi toplantıya çağırır. (md.125) Oluşumu, yapısı, işlev ve işleyişi ile Konsey; Cumhurbaşkanına bağlı, onun şahsında odaklanan yönetimin dayanaklarından biridir.

2. Ekonomik ve Sosyal Konsey

Taslağın 148 nci maddesi yeni bir kurum daha getirmektedir. Ekonomik ve Sosyal Konsey adlı bu kurum;

. milli ekonominin istikrar içinde gelişmesini sağlamak,
. ekonomik ve sosyal politika arasındaki dengeyi kurmak,
. çeşitli ekonomik sektörler arasındaki uyum ve işbirliğini gerçekleştirmek,

. çalışanların ücret, aylık, ikramiye ve sosyal yardımları arasındaki denge ve hakkaniyeti sağlamak amaçlarıyla,
şu görevleri yerine getirecektir:

. Bakanlar Kuruluna önerilerde bulunur.
. Ekonomik ve sosyal konulara ilişkin kanun tasarısı ve teklifleri hakkında Bakanlar Kuruluna görüş bildirir.
. Bu konularda yeni öneriler sunar.

Konseyin 15 üyesi vardır. Bu üyelerden 3'ü Cumhurbaşkanı tarafından atanmaktadır. Diğerleri; Merkez Bankası Başkanı (ki Cumhurbaşkanı tarafından doğrudan ataması yapılır), Maliye Bakanı, Sanayi ve Teknoloji Bakanı, Tarım ve Orman Bakanı, Çalışma Bakanı, Devlet Planlama Teşkilatı Müsteşarı ve en çok üyeli üst örgütlerince seçilmiş 3 işçi, 3 işveren temsilcisidir.

Kuruluş amacı ve oluşum biçimi ile Konsey, ekonomik ve sosyal alanlarda devlet yönetimine işveren çevrelerinin doğrudan katılımı sonucunu doğuracak bir nitelik taşımaktadır. Aynı zamanda, Cumhurbaşkanlığına Konseyde ağırlıkla yeralma olanağı verilmiştir. Cumhurbaşkanı Konsey üyelerinin çoğunluğu üzerinde doğrudan yada dolaylı etkinliğe sahiptir. Tasarının tümündeki espri gereği; Cumhurbaşkanının devlet yapısı içindeki kilit durumu ve Konseyde tekellerin temsilcilerinin yer aldığı gözönüne alındığında, bu durum o çevrelerle kendisi arasında bir bağ, köprü kurulması anlamını taşımaktadır.

3. Devlet Denetleme Kurulu

152 nci maddesinde anayasa taslağı Devlet Denetleme Kurulu'nu düzenliyor. Bu da yeni bir kuruluştur. Neki, yeniliği anayasa hukukumuz açısındandır, pozitif hukukumuz açısından değil. Çünkü, 12 Eylül sonrası cuntanın yasama faaliyeti içinde Devlet Denetleme Kurulu yasası yeralmış bulunmaktadır. Nitekim 12 Eylülün daha altıncı ayında, 1 Nisan 1981 tarihinde, çıkarılan yasa Devlet Denetleme Kurulu'nu kurmuş bulunmaktadır. Böylece anayasa taslağı, anayasanın 12 Eylül yasaları temelinde hazırlandığının bir örneğini vermiş olmaktadır.

Bu kurul aracılığı ile Cumhurbaşkanı; tüm kamu kurumu ve kuruluşlarına, meslek kuruluşlarına, sendikalara, dernek ve vakıflara doğrudan müdahale yetkisine sahip kılınmıştır. Kurul raporlarına göre vereceği direktiflerin yerine getirilmesinin sonucunun, Cumhurbaşkanına Başbakanlıkça bildirilmesi Devlet Denetleme Kurulu yasasında yükümlülük olarak düzenlenmiştir.

Öngörülen "her türlü inceleme, araştırma ve denetlemelerin" kapsamı, konu ve alanları belirlenmemiştir. Yasada da bu yönde bir belirleme yapılmış değildir. Uygulamada bu yetkinin çok geniş kapsam ve boyutlara ulaşması olanağının, böylece önü açılmış bulunmaktadır.

4. Ordu ve Cumhurbaşkanı

Cumhurbaşkanının orduyla ilşiksi değişik yönlerden çeşitli maddelerin düzenlenme alanları içine alınmıştır.

Öncelikle, Silahlı Kuvvetleri ani bir savaş halinde harekete geçirme ile ilişkin, Meclisin yetkisini Cumhurbaşkanına devreden 88 nci maddeyi görüyoruz.

TÜSTAV

İkinci olarak, Başkomutanlığın temsiline ve Genelkurmay Başkanlığının atanmasına ilişkin 133 ncü madde geliyor. Buna göre, "TBMM'nin manevi varlığından ayrılmaz" olarak kabul edilen ve nitelendirilen Başkomutanlık Cumhurbaşkanı tarafından temsil edilmektedir. Ote yandan, silahlı kuvvetlerin komutanı olan Genelkurmay Başkanının, Bakanlar Kurulunun teklifi üzerine Cumhurbaşkanı tarafından atanacağı aynı madde içinde düzenlenmiştir.

5. Milli Güvenlik Kurulu

Üçüncü olarak, Milli Güvenlik Kurulu, eski anayasadan farklı olarak, Cumhurbaşkanına daha bağlı bir kurul niteliği verilerek 134ncü maddede kaleme alınmıştır.

Buna göre kurul, Cumhurbaşkanının hazırladığı gündem ve ilgisine göre gene onun tarafından belirlenen Bakanların katılımı ile kendi başkanlığında toplanır.

Kurul, TBMM Başkanı, Devlet Danışma Konseyi Başkanı, Başbakan, Genelkurmay Başkanı, Milli Savunma, İçişleri ve Dışişleri Bakanları ile kuvvet komutanlarından oluşmaktadır. Madde, ordu üst yönetimini devlet yönetimine daha etkin bir güçle katarak, alınacak kararların, "Bakanlar Kurulu için uyulması gereken tavsiye niteliğindedir" hükmünü içermektedir.

Böylece Cumhurbaşkanı, ordu üst yönetiminin desteğini alarak, hukuksal güç ve etkinliğine somut bir nitelik kazandırmış olmaktadır. Bağlı olarak da, 12 Eylülden beri fiili olarak devlet yönetiminde bulunan ordu üst yönetimi, bu konumlarını bu yolla korumaya devam edecektir.

BAKANLAR KURULU

Bakanlar Kurulu, taslağın 126 ncı maddesine göre Başbakan ve Bakanlardan oluşmaktadır. Başbakan, Cumhurbaşkanı tarafından Meclisin içinden yada dışından atanabilecektir. Bakanları da Başbakan Meclis içinden yada dışından seçebilecek, ama atamaları Cumhurbaşkanınca yapılacaktır. Taslağın düzenlenişi itibariyle, Bakanlar Kurulu Cumhurbaşkanının otoritesi altında bulunmaktadır.

Kurul göreve başlayabilmek için, Meclisin güven oyunu almak zorundadır. Ancak bilindiği gibi, Başbakan doğrudan, bakanlar ise Başbakan üzerinden dolaylı -isteme bağlı- olarak Cumhurbaşkanı tarafından görevden alınabilirler.

Bu düzenleme, Cumhurbaşkanına Başbakanı böyle istemlerde bulunmaya zorlama olanağını açık tutmaktadır. Bu itibarla, Cumhurbaşkanı gerek Başbakana doğrudan ve gerekse bakanlara karşı onun üzerinden dolaylı olarak egemendir.

Bakanlar Kurulunun genel siyasetini Başbakan belirler ve bakanları ile birlikte yürütür. Bu siyasetin yürütümünden toplu olarak sorumludurlar. Her bakan yetkisi içindeki işlerden ve emri altındakilerin eylem ve işlemlerinden ayrıca sorumludur. Bunun doğal sonucu olarak da idare,hiyerarşik olarak Bakanlar Kuruluna bağlanmıştır. Bu bağın en tepe noktasında, daha önce açıklandığı gibi, Cumhurbaşkanı bulunmaktadır.

Otoriter Yönetimi Gerçekleştirmede Verilen Silahlar:

Bakanlar Kurulunun otoriter yönetimi gerçekleştirmekte kullanacağı iki temel ve önemli yetkisi vardır. Bunlardan birisi,kanun hükmünde kararname çıkarabilmesi olanağıdır. İkincisi ise, olağanüstü hal ve sıkıyönetim ilan edebilmesidir.

1. Kanun Hükmünde Kararname Yetkisi

Taslak kanun hükmünde kararname çıkarma yetkisini, temel olarak 86 ncı maddesinde düzenlemiştir. Bakanlar Kurulunun bu yetkisini kullanması için yasama organı yetki yasasında, çıkarılacak kararnamenin amacını, kapsamını, ilkelerini, kullanma süresini önceden belirler.

86 ncı maddenin düzenlenmesinden anlaşıldığına göre yasama organı, Bakanlar Kuruluna bu yetkiyi olağan dönemlerde ve her alanda uygulanmak üzere verecektir. Çünkü madde, olağanüstü hallerde Bakanlar Kurulu ve Cumhurbaşkanının yasama organından önceden bir yetki almaksızın, kararname çıkarması olanak ve hakkını ayrıca düzenlemiştir. Böyle olunca, olağan dönemde Bakanlar Kuruluna kararname çıkarma yetkisinin verilmesi sonuç itibariyle yasama erkinin devri anlamına gelmektedir.

Yanısıra bu yolla, yasama erkini eline alan yürütme organı, sınırların saptanması kanuna bırakılmış bulunan temel hak ve özgürlükler üzerinde söz sahibi olabilecektir. Bunun doğuracağı sonuç ise, otoriter yönetimin yurttaşlar üzerindeki baskısını daha da artırma olanağının tanınmasıdır.

2. Olağanüstü Hal ve Sıkıyönetim İlanı

Anayasa taslağı 135 nci maddesinde, "tabii afet ve ağır ekonomik bunalım nedenleriyle", 136 ncı maddesinde "şiddet olaylarının yaygınlaşması ve kamu düzeninin ciddi şekilde bozulması nedenleriyle" olağanüstü hal ilanını, Bakanlar Kurulunun ancak Cumhurbaşkanının başkanığında kararlaştırabileceğini düzenlemiştir. "Olağanüstü hal süresince Cumhurbaşkanı Bakanlar Kurulu ile birlikte, olağanüstü hal kanununa dayanarak, durumun gerekli kıldığı konularda kanun hükmünde kararnameler çıkarabilir" diyen taslağın 137 nci maddesindeki kabul biçimine göre, bu durumda Cumhurbaşkanı ülke yönetimini doğrudan ve açıktan eline alabilecektir.

Neki, sorumluluk Bakanlar Kuruluna ait olacaktır. Sorumluluğu almayan kişinin yönetiminde erkin kullanılışını,demokratik hukuk anlayışıyla bağdaştırmak kuşkusuz olanaklı değildir.

70'li yıllardan beri giderek derinleşen ve halen de süren, ekonomik bunalım nedeniyle ve 135 nci maddeye dayanılarak, olağanüstü hal ilan edilmesi, temel hak ve özgürlüklerin askıya alınması, taslak açısından her zaman olanaklıdır.

Yanısıra, bugünkü cuntanın erke el koyuşunun gerekçesi olarak öne sürdüğü,şiddet olaylarının yaygınlaşması ve kamu düzeninin ciddi biçimde bozulması hallerinin,136 ncı maddede yeralmasının taşıdığı anlam da;bu cunta döneminde yaşanan anti-demokratik, baskıcı ve insan haklarını çiğneyen uygulamaların, yeni dönemde sivil yönetimlerce süregen kılınacağıdır.

TÜSTAV

Bu da cuntanın aslında demokrasiye değil; sivil, otoriter bir yönetime geçmek istediğinin bir başka açık kanıtını oluşturmaktadır.

Öte yandan taslak, bu sivil yönetimin sıkıyönetim olanağını da 138 nci maddesinde tanımlamıştır. Taslak, bir yandan sıkıyönetim ilanını, içerikleri belli olmayan kaypak nedenlerle bağlayıp onları çeşitlendirmiştir. Öte yandan da, sıkıyönetim komutanlarını, temel hakları askıya almak dahil, en geniş ölçütlerde yetkilendirmiştir.

Türkiye Cumhuriyeti'nin 60 yıllık tarihinin yarıdan fazlasının sıkıyönetim altında geçmiş olması gerçeği dikkate alındığında, bu düzenlemenin, temel hak ve özgürlükler ile demokratik yaşam açısından yaratacağı tehdit büyük boyutlar taşımaktadır.

Taslak İdareyi Yargı Dışı Bırakıyor:

Anayasa taslağı, otoriter ve baskıcı yönetim oluşturma mantığının somut bir örneğini de, idarenin yargısal denetimi konusunda veriyor.

Taslağın 153 ncü maddesi en başta Cumhurbaşkanının tek başına yapacağı işlemleri yargı dışında bırakmaktadır. İkinci olarak, madde idari yargı yetkisinin; idari eylem ve işlemlerin hukuka uygunluğunun denetimi ile sınırlı olup, idari işlem yada eylem niteliğinde yargı kararı verilemiyeceğini düzenlemektedir.

Bireylerin idarenin eylem ve işlemlerinin yolaçacağı, ileride telafi edilemiyecek zararlara karşı öncelikle korunmasını sağlayan, yürütmenin durdurulması kararı verilmesi konusunda da sınır konulması olanağı açılmıştır. Buna ögre, olağanüstü hallerde, sıkıyönetim ve savaş halinde, milli güvenlik, kamu düzeni ve genel sağlık nedenleriyle yürütmenin durdurulması kararının verilmesi sınırlanabilecektir.

Bu sınırlamanın somutlanmasına ilişkin bir örnek verecek olursak; ekonomik bunalım nedeniyle ilan edilecek olağanüstü halde, idarenin haksız ve yasaya aykırı biçim ve koşullarda koyacağı çalışma zorunluğu kararının durdurulması Danıştay'dan istenemiyecektir.

Taslak bir adım daha atarak, idare ile görevlisi arasındaki görev değiştirme ve nakil işlemlerine ilişkin davalarda, mutlak olarak yürütmeyi durdurma kararı verilemiyeceği kuralını getirmiştir. Bu kuralın somutta yaşama yansıması; memurların bulundukları görevden bir başka göreve yada bir kentten bir başka kente nakilleri halinde, sonradan açtıkları davayı kazansalar bile, geri dönemiyecekleri biçiminde olacaktır.

Bu durum ise, siyasi iktidarın kendine bağlı idarenin eliyle memurları sürekli baskı altında, güvence ve huzurdan yoksun bulundurmasını olanaklı hale getirecektir.

Taslak Mahalli Idareleri Siyasi Iktidarın Baskısına Terk Ediyor:

Mahalli idareleri düzenleyen 155 nci madde de iki önemli değişikliği içermektedir:

Birincisi, mahalli idarelerin seçimli organlarının seçimine ilişkin itirazların yargı yolu ile olacağını söyleyen maddeye, "Ancak, göreviyle ilgili bir suç sebebiyle, hakkında soruşturma veya kovuşturma açılan mahalli idare organları veya bu organların üyelerini, İçişleri Bakanı, geçici bir tedbir olarak kesin hükme kadar görevden alıkoyabilir" hükmünün konulmasıdır.

Bu hüküm, demokratik hukuk devleti ilkesi ile çelişmektedir. Çünkü halkın seçtiği bir belediye başkanı yada belediye meclisi üyeleri hakkında İçişleri Bakanına kendine bağlı kolluk kuvvetlerince her zaman için soruşturma açtırıp, onları görevden alabilme olanağı vermektedir. Bu ise, halk iradesini yok edici nitelik taşıyan bir olanaktır.

İkincisi, eski anayasada yeralan "bu idarelere görevleri ile orantılı gelir kaynakları sağlanır" hükmünün kaldırılmış olmasıdır. Bunun yerine taslak, özgürlük ve olanak sağlayıcı değil, tam da tersine baskıcı ve denetçi karakterine koşut olarak, "Devlet mahalli idareler üzerinde, görevde birliğin sağlanması, toplum yararının korunması ve mahalli ihtiyaçların gereği gibi karşılanması amacıyla, kanunda belirtilen usul ve esaslar dairesinde, DENETİM YETKİSİNE SAHIPTIR" kuralını koymuştur. Böylece taslak, halkın iradesi ile oluşan mahalli idarelerin hizmet vermesinin olanaklarını açıp onları desteklemek yerine, siyasi iktidarın baskı ve denetimi altına sokan bir düzenlemeyi getirmektedir.

Taslağın bu bölümünde yer alan öteki kurallar bir yana, burada üzerinde çok kısa olarak durmamız gereken bir konu da, kamu kurumu niteliğindeki meslek kuruluşlarını düzenleyen 170 nci maddedir.

Madde, bu meslek kuruluşlarının çalışmalarını baskı ve denetim altına alıcı genel sınırlamaların ötesine giderek son fıkrasında, "Devletin ülkesi ve milletiyle bölünmez bütünlüğünün, milli güvenliğin, kamu düzeninin başkalarının hak ve özgürlüklerinin korunması, suçların önlenmesi bakımlarından, gecikmesinde sakınca bulunan hallerde, mahallin en büyük mülki amiri, hakim kararına kadar, meslek kuruluşlarının seçilmiş organlarını görevden uzaklaştırabilir" hükmünü düzenlemiştir. Bu düzenlemeyle ilişkin herhangi bir açıklama yapmayacağız. Ancak, yalnızca bir olası uygulamayı somutlayıp örneklemekle yetineceğiz:

Bu fıkraya dayanarak bir ildeki vali o ildeki Baro Başkanını ve Yönetim Kurulunu görevden alma olanağına sahip bulunacaktır.

YARGI ORGANI

Anayasa taslağının 9 ncu maddesi, yargı yetkisinin bağımsız mahkemelerce kullanılacağını söylüyor. Bu düzenleme kural olarak, kuvvetler ayrılığı ilkesinin bir ifadesidir. Neki, yargı erki bu ilkeye uyumlu olarak gerçekten bağımsız mıdır? Bu soruya olumlu bir yanıt vermek olanaklı değildir. Çünkü taslak, yargı organının yürütme ve yasamadan ayrılığını önemli ölçüde ortadan kaldıran bir düzenlemenin yanısıra hukuk devleti ilkesi ile bağdaştırılamıyacak, hukuk güvencesini ihlal edici kural ve sınırlamalar da getirmektedir.

TÜSTAV

Örneğin; hakimlik mesleği başlığını taşıyan 173 ncü madde, "yargı yetkisi, meslekten hakimler eliyle yürütülür" derken, idare ve vergi mahkemelerinde nitelik ve özellikler, iş ve çocuk mahkemelerinde zorunluk sebebiyle, meslekten olmayanların da görev alabileceklerini kabul etmiş bulunmaktadır. Böylece hukuk formasyonuna sahip olmayan kişilerin hakimlik görevi yapabilmelerine olanak sağlanmıştır.

Tasarı bunun yanısıra, genel ve idari yargıya ek olarak olağanüstü bir mahkeme niteliğini taşıyan,geçmiş dönemde demokratik kamuoyunun yoğun eleştirilerini çekmiş olan Devlet Güvenlik Mahkemeleri'ni de 176 ncı maddesiyle getirmiş bulunuyor.

Bilindiği gibi, temel hak ve özgürlükler çağdaş ve demokratik hukuk devletinde mutlak olarak yargıç güvencesi altındadır. Oysa taslak, bu güvenceyi önemli ölçüde zayıflatan, yer yerde tamamen kaldıran bir sistemi benimsemiştir. Böylece o, bir yandan özgürlükleri güvencesiz bırakırken, öte yandan yargının bağımsızlığı ve üstünlüğü kuralını yürütmeden yana zayıflatmakta ve hatta kaldırmaktadır. Bunun doğal sonucu olarak da, demokratik hukuk devleti ilkesini sakatlayıp, çiğnemektedir.

Anayasa taslağı, yargı bağımsızlığını çiğnemenin doruğuna, Cumhurbaşkanının yargı üzerindeki etkinliğini sağlayıcı olanaklar getiren düzenlemesiyle varmıştır. Bu düzenlemnin iki ayağından birisi Yüksek Mahkeme yargıçlarının atanmasında Cumhurbaşkanına tanına yetkiler, ikincisi ise Cumhurbaşkanını yargı denetimi dışında bırakan kurallardır.

Nitekim birinci olarak taslak, 179 ncu maddesiyle Anayasa Mahkemesi'nin tüm yargıçlarının atanması yetkisini Cumhurbaşkanına vermiştir. Burada yeri gelmişken bir noktaya işaret etmek gerekiyor; taslak 184 ncü ve 186 ncı maddelerinde Cumhurbaşkanına Meclis'in çıkardığı bir yasanın iptali için başvurma hakkını tanımıştır. Böylece, Cumhurbaşkanı isteğine aykırı olarak çıkan bir yasayı, üyeleri kendisi tarafından atanmış bir mahkemeye götürme ve iptalini isteme olanağını elinde tutmuştur. Bu sonuçta, parlamentonun tek bir kişi, Cumhurbaşkanı, tarafından bertaraf edilebilmesi olasılığını doğuran bir düzenleme niteliğini taşımaktadır.

İkinci olarak, idarenin ve yürütmenin her türlü eylem ve işleminin yargısal denetimini yapan Danıştay'ın üyelerinin dörtte birinin, nitelikleri kanunda belirtilecek görevliler arasından, Cumhurbaşkanı tarafından atanması taslağın 191 nci maddesinde getirilmiş bulunuyor. Böylece idari yargının oluşumunda söz ve oy hakkına sahip bir makam olarak, yargı bağımsızlığını zedelemesinin yanısıra Cumhurbaşkanı; Bakanlar Kurulunun ve idarenin eylem ve işlemleri üzerinde de etkinlik sahibi kılınmıştır.

Buna karşın Cumhurbaşkanının tek başına yapacağı tüm eylem ve işlemler yargısal denetimin, Danıştay'ın görevleri dışına çıkarılmıştır.

Üçüncü olarak mahkemelerin bağımsızlığı, hakim ve savcıların teminatı açısından, demokratik bir hukuk devletinde çok önem taşıyan bir kural taslağın 196 ncı maddesi ile çiğnenmiştir. Buna göre; hakimler ve savcılar kurulunun başkanının Adalet Bakanı olacağı kabul edilmiştir. Daha da öteye gidilerek, kurul üyelerinin öngörülen usule göre Cumhurbaşkanınca, dört yıl için seçileceği düzenlenmiştir.

Dördüncü olarak Askeri Yargıtay'ın üyelerinin de, Askeri Yargıtay Genel Kurulunun her bir boş yer için göstereceği üç aday arasından Cumhurbaşkanı tarafından seçilmesi kuralı taslağın 193 ncü maddesinde getirilmiştir.

Nihayet Yargıtay Başsavcılığı'nı düzenleyen 189 ncu maddeye göre; Cumhuriyet Başsavcısı ve Vekili de,Yargıtay Büyük Genel Kurulunun belirleyeceği 5'er aday arasından Cumhurbaşkanınca seçilip, atanacaktır. Taslağın 190 ıncı maddesine göre, Cumhurbaşkanının vatana ihanetle suçlanması halinde, Yüce Divan'da yargılanışında savcılık görevini kendisinin seçtiği ve atadığı bu kişilerin yapacağı düzenlenmiştir. Bu olgu, onların Cumhurbaşkanınca atanmasının sakıncalarını daha da artırmaktadır.

POSTAV

BOLUM IV

SONUÇ

12 Eylülde erke elkoyan cuntanın hazırladığı anayasa taslağı, halkımızın çıkarlarına, çağdaş ve evrensel demokratik ilke ve kurallara aykırı bir hüviyetle karşımıza çıkmış bulunuyor.

Öncelikle bu anayasa, halkımızın barış ve özgürlük istemleriyle, bağımsızlık özlemlerine yanıt vermekten uzaktır. Tam tersine bir yapılanma içindedir. Nitekim daha en başında taslak, egemenlik hakkını halkımızın elinden alan bir yol izlemiş onu Türkiye'nin bağlı olduğu uluslararası örgütlere teslim etmiş bağımlılığı artırmıştır.

Ülkeyi her an savaşa sokabilecek bir düzenlemeyi benimsemiştir. Halk iradesinin göreceli de olsa yansıyacağı, Meclisin savaşa karar verme yetkisini Cumhurbaşkanının şahsında yürütme erkine teslim etmiştir. Ülke topraklarında yabancı asker bulundurulması konusunda da koşut bir yolu izlemiştir. Buna göre, Türkiye'nin taraf olduğu uluslararası anlaşmalar, örneğin ABD ile ikili anlaşmaların gerektirdiği hallerde, asker gönderme yada yabancı asker kabul etme yetkisi 88 nci madde ile Meclisin yetki alanından çıkarılmıştır. Bu yetki böylece yürütmenin eline verilmiş olmaktadır.

Cuntanın halkın önüne koyduğu anayasa, özgürlükleri budamakla yetinmeyip, onları kökünden kurutan bir yapıya sahiptir. İnsanlığın uğrunda savaşım vererek kazanmış olduğu, tüm çağdaş ve demokratik temel özgürlükler halkımızın elinden alınmıştır. Kaypak, kapsamı belirgin olmayan, bir kesimi Hitler yasalarından alınma gerekçelerle, özgürlüklerin tümü üzerine konulan anti-demokratik, çağdaş ve evrensel anlayışla bağdaşmayacak yasaklarla, halkın üzerinde otoriter bir baskı rejimi kurulması öngörülmüştür. Bu baskıcı rejimi gerçekleştirmek üzere varolan kurumlar gerici yönde değiştirilmiş yada yeni kurumlar getirilmiştir.

Halkın demokratik örgütlenme, işçi sınıfının sendikal ve politik örgütlenme özgürlükleri ağır sınırlamalara uğratılmış yada tamamen yasaklanmıştır. Toplantı, düşünme ve hatta yaşama hakları ile öteki özgürlükler baskı ve tehdit altına alınmıştır.

Öte yandan, ekonomik ve sosyal yaşam tekellerden yana, halkın çıkarlarına karşı sınıfsal bir karakter içinde yeniden düzenlenmiştir. Bu sınıfsal karaktere hizmet edecek kurumlar, onun yaşamını sürdürecek kurallar getirilmiştir. İşçilerin toplu sözleşme ve grev hakları ortadan kaldırılma derecesinde etkisizleştirilmiştir. Toprakta büyük özel mülkiyeti koruyan, toprak reformunu olanaksızlaştıran bir düzenlemeye gidilmiştir.

Devletin temel organları halk iradesinden, demokratik çoğulcu parlamenter rejimin evrensel ve çağdaş kural ve ilkelerinden değil, otoriter ve baskıcı bir yönetimden yana düzenlenmiştir. Erk, "Güçlü Devlet" belgisiyle, Cumhurbaşkanında odaklanmak üzere bir bütün halinde yürütme kuvvetinde toplanmıştır. Yürütme organına, yasama ve yargı erklerinin üstünde bir konum kazandırılmıştır.

Özellikle de getirilen yeni kurumlar aracılığıyla, tekellerin; asker-sivil yüksek bürokratlardan oluşan küçük bir grup aracılığıyla halk üzerinde gerici, baskıcı ve otoriter bir yönetimini yürütecek bir yapı kurulmuştur.

Bu yapı taslakta varoldukça, yapılacak ufak tefek değişiklikler, getirilmek istenen rejimin karakterini etkilemiyecektir. Hatta Cumhurbaşkanının yetkilerinde yapılacak herhangi bir değişiklik de, bu anayasadaki yapının sürdürülmesi halinde bir farklılık yaratmayacaktır.

Cuntanın atadığı Danışma Meclisi Anayasa Komisyonu'nun getirmiş olduğu anayasa taslağı, onun içerdiği bütün bu özellik ve nitelikler, demokrasiye dönüş sözlerinin, Türkiye ve dünya kamuoyunu yanıltmaktan başka bir anlam taşımadığının yadsınmaz bir kanıtını oluşturmaktadır.

TÜSTAV